

MÍKROBÍZ

08 -PASCAL (4)
-desktop publishing
-digitalizace obrazu
-jak naučit PMD česky

**SPOLEČNÁ SLUŽBA
AMATÉRSKÉHO RADIA
A Souboru pro uživatele
MIKROPoCÍTAČU**

AR-602

OBSAH

ERA 1987 Žďár nad Sázavou	2
Desktop publishing	2
Pascal (4)	8
Assembler Z80	16
● INFORMAČNÍ SBĚRNICE	
Digitalizace statického obrazu	19
Acorn Risc - je zisk	28
● HERBÁŘ NÁPADŮ A ZKUŠENOSTÍ	
Jak naučit PMD 85 - 1 česky	34
Úprava obrázků ze ZX - Spectra pro IQ 151	37
Zvukový generátor pro ZX Spectrum	41
● MIKROPOČÍTAČE	
Hry pro ZX Spectrum (2. část)	48
● PROGRAMOVÁ NABÍDKA MIKROBÁZE	
ZX Spectrum	51
Amstrad/Schneider	55
Pokyny k objednávání programů	56
Slovo k náhodným čtenářům	56

Mikrobáze, technický zpravodaj pro mikroelektroniku a výpočetní techniku. Vydává 602. ZO Svazarmu pro potřeby vlastního aktívnu. Zodpovědný redaktor ing. Jan Klabal, sestavení rukopisu Ladislav Zajíček. Adresa redakce: 602. ZO Svazarmu, Wintrova 8, 160 41 Praha 6, telefon 32 85 63. Neprodejné! Povoleno ÚVTEI pod evidenčním číslem 87 007. Náklad 4000 výtisků. Praha, červenec 1987

ERA 1987 Žďár nad Sázavou

Celostátní přehlídka "ERA 87 Žďár nad Sázavou" je pořádána na počest 70. výročí VŘSR. Svým zaměřením na propagaci úspěchů socialistické společnosti při plnění úkolů závěrů XVII. sjezdu KSC a VII. sjezdu Svazarmu, přehlídka dokumentuje rozvoj polytechnické výchovy mládeže, branně-politické výchovy a činnosti, technického vzdělávání a technické propagandy ve svazarmovské elektronice.

Cílem přehlídky "ERA 87 Žďár nad Sázavou", jako účinné vzdělávací, výchovné a propagační akce pro veřejnost, je přispět k získávání návštěvníků, zejména mládeže, pro elektronizaci národního hospodářství, jako významného intenzifikačního faktoru výstavby socialistické společnosti.

V neposlední řadě si přehlídka klade za cíl rozvíjení polytechnické výchovy, technické tvořivosti a branně technické činnosti v elektronice ve všech odbornostech Svazu, pro spolupráci s armádou. Umožní aktivizovat zlepšovatelské a vynálezecké hnutí na pomoc národnímu hospodářství i vlastní organizaci. Dále umožní prohloubení propagace této činnosti na veřejnosti.

Přehlídka se koná ve dnech 19. až 29. listopadu 1987 v Domě kultury ROH Žďár nad Sázavou.

Součástí přehlídky bude kromě konstrukční a branně sportovní a technické činnosti, včetně různých akcí radioamatérů, i **Mikroden malé výpočetní techniky**. Uskuteční se v sobotu 28. 11. 1987 a semináře i přednášky, které v tento den proběhnou, budou zaměřeny na hardware a software z oblasti mikropočítačů. Nad celou akcí má patronát Mikrobáze 602. ZO Svazarmu. Cílem Mikrodne je veřejná propagace malé výpočetní techniky a její užitkové vlastnosti, a zvýšení zájmu o hardwarovou a softwarovou oblast. Očekává se také výměna již získaných zkušeností mezi uživateli, a to jak z provozu mikropočítačů, tak i periferních zařízení a programového vybavení.

Všechny zájemce o malou výpočetní techniku zveme na tuto jedinečnou celostátní akci.

Desktop publishing

Desktop - deska stolu, publishing - vydávání. Nový termín nového způsobu elektrotechnického zpracování textu a grafiky. Desktop publishing (dále jen DP) je zároveň novým komerčním hitem soft/hardwarových producentů v oblasti osobních počítačů (týká se především IBM PC se všemi jeho typy a klony).

DP představuje integraci tradičně dlouhého řetězce výroby tiskovin do jedné počítačové konfigurace, kterou pohodlně umístíte na desce stolu. Po dlouhá staletí měl tento řetězec dva konce - autora na začátku a tiskárnu na konci. Uprostřed seděl vydavatel-nakladatel, který rozhodoval, co vydá, přesněji - do čeho investuje (co koucí a bude pak prodávat). Před autorem stála nejen tvorba samá, ale i řad komerčních tlaků působících na vydavatele s jeho edičním plánem, kapacitami, lhůtami atd. Proto se v souvislosti s DP hovoří o demokratizaci vydavatelské činnosti.

Podobně, jako se v případě CAI (Computer Aided Instruction - výuka počítačem) mluví o demokratizaci přístupu ke vzdělání.

Vpád počítače do redakcí a tiskáren není nicméně zvlášť novým. EPS - Electronic Publishing System existuje v mnoha podobách už řadu let. Jenže - podobně jako ještě před 15 lety byste za počítač se schopnostmi ZX Spectra museli dát svůj celoživotní plát, do minulého roku neměl ekonomicky průměrně si žijící člověk nejmenší šanci stát se svým vlastním elektronickým vydavatelem.

Fotorebná hardwarová DP konfigurace sestává z počítače se 16ti-nebo 32tibitovým mikroprocesorem, pamětí min. 1 MB, jednoho, lépe však dvou monitorů, floppy, hard disku a laserové tiskárny. Vše možno pořídit už v ceně kolem 2500 dolarů. Cena konfigurace je přímo závislá na kvalitě tiskárny (1200-60000 dolarů). Nemalou položku tvoří i nezbytný software - ceny se pohybují v rozpětí od 200 do 8000 dolarů.

Uživatelům mikropočítačů je znám v podstatě jen jeden způsob práce se znaky a jejich tiskem. Textovými editory (třeba populárním Taswordem) do paměti uložené znaky v jejich ASCII reprezentaci (1 znak - 1 bajt) nejsou počítačem dále nijak typograficky zpracovány. Takové zpracování může provést až teprve bodová (např. jehličková) tiskárna v závislosti na řídících kódech, které na ni před tiskem nebo během něj pošleme. Tak můžeme tisknout některé základní typy písma, ev. několik jejich kombinací. Nepříjemným omezením osmibitových textových editorů je nemožnost kombinace zpracování, tedy i průběžného tisku znaků a grafiky (písma a obrázků). Přesněji - příprava takového materiálu i jeho tisku by byla velmi (a zbytečně) komplikovaná, navíc s četnými omezeními.

Konfigurace DP vybavená náležitým programem pracuje s připravovaným tiskovým materiálem zásadně odlišným způsobem. Řídící kódy pro tisk textu (resp. grafiky) nejsou nutně vysílány spolu s ním na tiskárnu, na níž uživatel teprve vidí, "jak to vlastně tak asi bude vypadat", ale řízen je všechn budoucí skutečný typo/grafický vzhled materiálu už přímo při jeho zpracování v počítači, tedy ještě před tiskem. Laserová tiskárna pak už "jen okopíruje", co uživatel skutečně vidí na obrazovce. Tomuto zpracování se anglicky říká WYSIWYG (what you see is what you get - co vydíte, to dostanete).

Pro to, abychom opravdu viděli, co dostaneme, je nezbytný monitor s velmi hustou budovou sítí. I počítač musí mít adekvátně velkou obrazovou paměť. Protože průběžná (interní) programová příprava obsahu tak rozsáhlé paměti je trochu těžkopádná, je vhodné v celé konfiguraci mít ještě jeden monitor, kde se text připravuje "po staru", podobně jako třeba při práci s Taswordem. Při pohledu na takto připravovaný text na monitoru uvidíte jeden typ znaků, protkaných houštinou "čínského písma", které je množinou řídících kódů budoucího vzhledu tiskového materiálu. Kdykoli ovšem můžete dát počítači příkaz, aby vám na druhém monitoru ukazál, jak bude vše ve výsledku vypadat. Zapojení dvou monitorů přineslo s sebou nutnost soft/hardwarového řešení jejich "přepínání" i volby interaktivnosti - tj. na kterém monitoru kdy a jaké (a zda vůbec na obou) budeme moci provádět přímé zásahy.

Obrázky pro jejich následné importování do programu DP lze tvořit známými způsoby. Uživatelům mikropočítačů nejbližší je "kresba kurzorem" pomocí grafického programu. Tzv. scannerem můžete převést do paměti (digitalizovat) na papíru či jiném povrchu už vytisknutý nebo nakreslený materiál, ev. jej sejmout z diapozitivu apod.

A pomocí digitalizace obrazu sejmutedého TV kamerou pak můžete dát do paměti opravdu co oko ráčí. Obdržený obrázek je samozřejmě vždy možné nějak dále upravovat. K tomu je potřebné další programové vybavení.

Programy DP mají příjemnou výmoženosť. Obrázek si můžete doslova naprogramovat pomocí příkazů jednoduchého jazyka, který je v programu implementován (často na bázi FORTHu). Nese obecné označení DPL - Description Page Language - jazyk pro tvorbu stránky. Podstatně rozšiřuje nejen možnosti grafické úpravy materiálu trochu vzdělanějším grafikem, ale také dává všem inženýrům a vědcům možnost okamžitého, "bezpracného" grafického zobrazení funkcí, o nichž v textu pojednávají. S výsledným obrázkem je pak možno si opět hrát dle libosti.

V této souvislosti profesor D. G. Pelli, autor jednoho ze série článků věnovaných DP v měsíčníku BYTE 5/87, uvádí žertovnou historiku o tom, jak s ním přestala mluvit jedna americká firma. Profesor se zabývá zkoumáním schopností lidského vizuálního systému (jednoduše - co, proč, jak a kdy naše oko vidí či nevidí). Pro ten účel si vytvořil řadu matematických programů v jazykových implementacích DPL. Protože zřejmě neměl zbytečných 60000 dolarů, chtěl využít služeb jedné z firem, které nabízejí vytisknutí čehokoli na drahých laserových tiskárnách podle zákazníkem dodaného programu. Za jednu vytisknutou stránku pak požadují 10 dolarů. Profesорův program byl tak náročný, že pro vytisknutí jedné grafické stránky obsadil firemní tiskárnu na 4 hodiny. Firma mu k dodané stránce připsala vzkaz: "Never more!" (Nikdy více!).

Doba tisku takto programově připravených obrázků je samozřejmě přímo závislá na schopnostech programátora. Tak např. v jednom časopise uveřejněný test uvedl, že program Post Script tiskl naprogramovanou podrobnější mapu USA na velmi kvalitní laserové tiskárně 8 hodin. Producenti Post Scriptu se okamžitě ozvali, examinátorův program překódovali a dosáhli času 4 hodiny. Zde složitost věcí tkví v kombinaci komplikované grafiky se spoustou textu. Samozřejmě, že tu nešlo o čistý čas tiskárny, který je velmi krátký, ale o převedení programem zakódované informace do bitové grafické mapy, která se teprve tiskne. Kdybyste další kopie tiskli z této výsledné mapy (umístěné v bufferu přístupném tiskárně), vše už by pak šlo laserovou rychlosťí. Pokud se snad ptáte, k čemu tedy DPL, když použitím bitové mapy to jde ráz na ráz, pak jsou pro to dva důvody. Prvním je rozsah mapy - kolem 1 MB. Tak by se vám i na hard disk vešlo dost málo obrázků (stály by opravdu za všechny peníze). Proto i text je kódován v ASCII. Druhým důvodem, navazujícím na předchozí, je to, že velmi efektní grafické obrazce, stejně jako průběhy funkcí, lze snadno vyjádřit několika jednoduchými programovými vztahy. Nehledě už na to, že kdybyste takový obrázek měli kreslit kurzorem, nikdy by se vám to nepodařilo.

Protože tradiční formát stránky je obdélník - z pohledu čtenáře "protáhlý vertikálně" - monitor pro kontrolu konečného vzhledu stránky nemá obrazovku postavenou klasicky "na širší stranu", ale na užší. Při zobrazení stránky můžeme používat několikastupňový elektronický zoom (transfokátor), kterým lze prohlížet jakoukoli část stránky jako pod lupou a "nad stránkou" s ní přejíždět.

Jednou z nejobtížnějších fází přípravy tisku materiálu je jeho lámání do stran včetně montáže obrázků do textu. Tato fáze je u dobrých DPL zajímavou a příjemnou hrou. Obrázek na stránce můžete umístit kamkoli libo, v jakékoli velikosti, jakkoli

jej "seříznout" apod. Text se pak automaticky rozmístí kolem něj na zbývající volné ploše stránky podle pravidel vámi zadaných. Lámat můžete jednu stránku nebo obě sousedící najednou. Při lomu můžete vzhled písma (především titulků) i jeho roz-místění jakkoli upravovat, doplňovat grafikou atd.

Vše dosud uvedené vypadá celkem nekomplikovaně. Komplikace však každému, kdo se do DP mní pustit, nastanou, když se má rozhodnout při výběru potřebného softwaru. Každý z nich něco umí, ale také neumí, může obsluhovat omezený rejstřík typů tiskáren atd. Jedním z nejdůležitějších momentů pro výběr softwaru je, zda jím budeme chtít připravovat a zpracovávat obsáhlější materiály, které budou na jedné stránce kombinovat různé typy písma s grafikou a obrázky při variabilním rozvržení "novinových" sloupců na tiskové straně apod. V tom případě musíme sáhnout po dražším produktu, který nám vše zmíněné umožní bez komplikací, s vysokým stupněm automatizace operací při rozmišťování textu na každé stránce a všech možných dodatečných úpravách a změnách. Při této vysoce náročné práci se bez dvou monitorů obejít nelze. Pokud nebudeme tak nároční, vystačíme s levnějším softwarem a jedním interaktivním monitorem.

Jednodušší programy DP dávají přednost zadávání povelů výběrem funkcí z menu - jsou určeny méně zdatným, nenáročným uživatelům. U ostatních se povely zadávají funkčními tlačítky v kombinaci s možností využití příkazů implementovaného jazyka DPL. První jsou pomalejší, mají méně funkcí, druhé jsou rychlé, vybavené vším možným, ale bývá dost obtížné se s nimi naučit pracovat rychle, při využití všeho, co umějí.

Při výběru DPL je třeba dát pozor i na to, zda do nich lze importovat text a grafiku z jiných programů. Prakticky žádný software DP neobsahuje tak dokonalý grafický program, aby předstihl některý z těch, které jsou pro ten který počítač již vyvinuty. A také pro to není žádný důvod. Při práci s rychlou vedlejší pamětí není problém si zavolat grafický program, na který jsme navíc už zvyklí, obrázek si v něm vytvořit a pak jej kdykoli namontovat do programu DP. Nejde však jen o tento druh obrázků, ale např. i o grafy výsledků z kalkulačních programů, přenos různých tabulek i s texty apod. Zde jde hlavně o šetření časem a variabilitu zpracování. Proto zásadně platí, že ke každému softwaru DP potřebujeme dále nejméně jeden program pro práci s grafikou a jeden slovní procesor. Plejádu těchto programů můžeme rozšiřovat podle potřeby, ovšem s ohledem na to, co je náš DP software schopen importovat.

Kromě uvedených, jsou mezi DP programy ještě další četné rozdílnosti. Např. při montáži obrázku do textu je pro něj u některých programů nutno předem vytvořit "díru" na stránce a text rozmištít kolem. při změnách rozměru nebo umístění obrázku je tuto operaci nutno opakovat stále dokola, což někdy může připravovat o čas i o nervy. Vyskytují se dokonce i programy, které neumějí provést některé globální změny v již vytvořeném materiálu nebo i měnit vzdálenost řádek! Některé mají limitující potíže při tvorbě komplikovanějších kombinací textu s grafikou. Výhodou při tvorbě prvního čísla nějakého periodika je, když můžeme uchovat kódy jeho formátu, umístění a tvaru titulů apod. pro přípravu čísel dalších. To umí jen málo programů. Nejen z těchto důvodů je nutno jejich výběru věnovat zvýšenou pozornost.

Jeden z významných rozdílů mezi programem DP a běžným slovním procesorem je prů-

běžná tvorba proporčního písma. Něco podobného dokáží i lepší maticové tiskárny, ale ne v provedení DP. U DP se zcela ztrácí původní význam tiskových sloupců, jejichž počtem se udával konstantní počet ūhůz na řádce, včetně neméně šířky mezery (space). V DP programu třeba písmena VA napsaná vedle sebe zasahují každé do bitové mapy svého souseda. Podobně je tomu u mnohých sousedství písmen psaných italikou (ležatě) - jde např. o provázání dvou písmen f. I když se tak vlastně "prolne" sloupec bajtů, tvořících druhé písmeno do prvního, program si s tím dokáže poradit. Této funkci se anglicky říká kernel. Mezery mezi slovy mají proměnnou bitovou šířku v přímé závislosti na počtu slov na řádce - jejich celková bodová délka se odečte od stanovené bodové šířky řádky a výsledek se vydělí počtem slov, zmenšeným o 1. Perfektní proporcionalita písma je jednou z hlavních předností DP z hlediska estetiky tisku.

Další odlišnou specialitou DP softwaru je způsob uložení bitové mapy znaků. U slovních procesorů je tato mapa uložena "natvrdo" někde v paměti počítače, bajt po bajtu. Při psaní znaku je jemu odpovídající sestava bajtů odebrána (z oblasti zvané character set) ke zobrazení na monitoru. U DP však každému znaku přísluší jeden program, který, v závislosti na zadánych vstupních parametrech, vypočítá jeho konečný vzhled. Aby nebylo nutno nechávat znaky vypočítávat stále dokola, mapy znaků, se kterými pracujeme, se ukládají do volné paměti - oblasti dat znakových sestav. DP program po stisku tlačítka napřed zjistí, zda už znak sestavil. Když ano, mapu převede na monitor. Když ne, vypočítá ji, uloží "napropříště" do datové oblasti a zobrazí. Takto vytvořené znaky jsou pochopitelně používány jen při psaní stejného typu znaků. Závisí na konstrukci programu, zda při změně typu bude tato oblast vymazána, či uchována pro případné pozdější užití. Další zvláštností je, že DP program může při tvorbě textu využívat i předprogramovaných znakových sad umístěných v laserové tiskárně.

Jinak velká část DPL umí v podstatě vše, co ovládají vysoko kvalitní slovní procesory, včetně oprav gramatických chyb či dělení slov na konci řádek (obojí je v angličtině poměrně jednoduché). Pro tyto účely DPL obsahuje komprimovaný slovník, s nímž jsou slova textu porovnána.

Výsledná kvalita tisku polotónů (různých stupňů šedi) je přímo závislá na použití laserové tiskárny. Technologie tohoto tisku přinesla nový tiskový reberní - buňku (cell), která obsahuje týž polotón. Např. má-li tiskárna grafickou hustotu podání tisku 300 bodů/palec a 18,75 buněk/palec, znamená to, že pro vyjádření jednoho stupně šedi potřebujeme 300:18,75=16 bodů. Jinými slovy - na jednom palci můžeme podat max. 18 stupňů šedi, přičemž devatenáctý bude v tomto případě zasahovat už do "sousedního palce". Tento poměr analogicky platí i dvourozměrně - jeden stupeň šedi vyžaduje plochu 16x16=256 bodů. Uvedené parametry platí pro nejlacinější laserové tiskárny (např. AppleLaserWriter). Ty nejkvalitnější (např. Linotype L300) mají podání výrazně lepší - 2540 bodů a 120 buněk. Tisk s těmito parametry je od fotografického podání prostým okem nerozeznatelný. Některé firmy vyrábějí (dost drahotné) zařízení, na nichž můžeme tisknout v podobně vysoké kvalitě barevně. Tak např. digitalizovaný barevný obraz nějakého mistra malíře je ve výsledném barevném podání přesnou kopíí originálu.

I když máte monitor s nižší rozlišovací schopností než má ke konfiguraci připo-

jená laserová tiskárna, vůbec to neznamená, že by se nechala o něco ošidit. Jemnost podání bude vždy adekvátní parametru tiskárny. O to se stará hardwarové zapojení, zvané RIP (Raster Image Processor - rastrový grafický procesor). Díky tomu, že je napojen přímo na video signál, sleduje průběh signálu každý TV rádky a rozkládá jej na počet bodů, který tvoří jedna grafická řádka laserové tiskárny. Podle úrovně jasu v tom kterém momentu RIP rozhodne, zda laser "zhasne" nebo "bude svítit", tedy i zda barvicí toner v tom místě přilne na tiskovou plochu (papír apod.) či nikoli. Jestli při svitu laseru toner přilne či naopak, závisí na typu tiskárny. Jeden z posledních typů zapojení RIP využívá paměť 3 MB pro to, aby během tisku jedné stránky mohl průběžně a s velkou operační rychlostí připravovat bitovou mapu stránky další. Umožňuje i využití části této paměti pro uložení (down load) vzhledu specifických znaků, které se v té které bitové mapě objeví, využívá se i pro další služby (pak tento RIP zpracovává jen jednu stránku). V souvislosti s přenosem TV obrazu na laserovou tiskárnu je vhodné se zmínit o tom, že se vlastně jedná o obdobu digitizace TV obrazu. Při něm je obrázek, snímaný např. video kamerou, rozložen na jednotlivé body paměti podobným způsobem. A protože většinou má kamera vyšší rozlišovací schopnost, než s jakou pracuje obrazová paměť počítače, jedná se o opačný poměr - video signál je rozložen na menší počet bodů (bitů obrazové paměti), aby počítačem byl reproducovatelný. Tak ovšem z obrázku leccos zmizí. Podobně by zmizelo i z laserové tiskárny, kdyby měla nižší rozlišovací schopnost než obrazová paměť počítače. Z toho plyne, že rozlišovací schopnost této paměti musí být stejná nebo nižší než jakou má připojená laserová tiskárna.

Některé laserové tiskárny vyšší třídy mohou připravovat filmové pozitivy pro následný fotografický převod zobrazení na tiskové matrice. Objevily se onyxové fólie, které jsou po vyjmutí z laserové tiskárny prakticky připraveny pro malooffsetový tisk s životností cca 25000 kopí.

"Před použitím naší tiskárny se prosím, připoutejte! Poletíme laserovou rychlostí!" - zní slogan jednoho výrobce. Rychlosti tisku se u laserových tiskáren spodní cenové hranice pohybují v rozmezí 5-10 stran za minutu. Horní hranice dosahuje 120 str./min. Tisk je takřka neslyšný (dokonce tak, že slyším hluboký povzdech majitelů jehličkových tiskáren). Tiskárny bývají vybaveny rozsáhlým bufferem pro přijetí hotového vzhledu stránky, aby během tisku nebyl blokován počítač projinou činnost. Pochopitelně můžete také předem stanovit, kolik kopií té které stránky chcete vyhotovit. Na vstup tiskárny lze vložit najednou 200-250 kusů papíru, které si tiskárna sama odeberá. Jinak jsou tiskárny - podobně jako maticové - vybaveny různými předprogramovanými sadami znaků. Tak lze na nich tisknout i text připravený tradičním způsobem.

Jednou ze stinných stránek každého zařízení, v němž se něco hýbe, je jeho omezená životnost. Životnost mechaniky laserové tiskárny se pohybuje kolem dvou set (vyjímečně až šesti set) tisíc vytisknutých stran. V poměru k její ceně to není počet příliš efektivní. K nákladům je třeba připočítat nutnou výměnu (nákup) kazety s tonerem po každých cca 3000-5000 vytisknutých stranách. Tam kde by užití laserové tiskárny bylo vyloženě samoučelné, bylo by i neekonomické. Jako u každého nasazení dražšího zařízení, i u laserové tiskárny je nutno mít předem zajištěnu návratnost, resp. opodstatněnost vynaložených prostředků.

Tak, jako se u nás začíná pomalu, ale jistě projevovat přestup uživatelů osmibitových počítačů na šestnáctibitové, lze předpokládat, že budou své nové majitele inspirovat ke konfiguračnímu rozšíření na systém DP. Určitě tomu napomohou i stále klesající ceny hardwaru. Publikující autoři tak budou moci dovést své publikace do konečné podoby na svém vlastním stole. Tento nový způsob práce změní i tradici styku autora s redakcí - místo dosavadního putování autorů do redakcí s proškrtnými svazky papíru pod paží budou redaktori a grafici chodit za autory, aby těmto novodobým "pilotům" konfigurací DP sdělili, kde by si přáli učinit jaké úpravy a hned se na ně také mohli podívat. Po konečném zpracování celého materiálu autor přinese do tiskárny buď jen krabičku disket nebo vytisknuté předlohy pro tisk. Půjde-li o menší počet tenčích výtisků, zhotoví je přímo doma. Co víc si může autor - ale především čtenář - pěst?

-elzet-

Pascal /4/

I když je tato část našeho rychlokursu Pascalu poslední, budeme se k němu na stránkách Zpravodaje Mikrobáze dále vracet.

Systematický přístup k algoritmizaci složitějších problémů spočívá v jejich rozkladu na řadu problémů a jejich samostatné algoritmizaci v podprogramech. To platí pro programování obecně. V Pascalu se podprogramy dělí na procedury a funkce:

Procedura - algoritmus, který nějakým způsobem transformuje data

Funkce - algoritmus výpočtu jedné hodnoty, která může být použita jako operand ve výrazu

PROCEDURY

Až dosud jsme se seznámili s několika procedurami a (matematickými) funkcemi, které jsou v Pascalu implementovány - např. procedury READ a WRITE obsluhují vstup a výstup programu. Pro zopakování příklady jejich vyvolání:

```
read (Počet);
Prvek := sqrt(Počet)

Způsob deklarace programových procedur si ukážeme na jednoduchém příkladu.
Představme si, že v několika místech programu potřebujeme na chvíli zastavit jeho běh. Můžeme toho dosáhnout zařazením cyklu FOR:
begin
  for n := i to 1000 do;
end.
```

Pro to, abychom nemuseli tento cyklus psát do všech míst programu, kde budeme chtít programový běh pozdržet, můžeme nadeklarovat proceduru a z jednotlivých programových míst ji pak volat. Jedná se tedy o techniku volání podprogramů umístěných

v programové struktuře. Požadovaná procedura bude např. takováto:

```
procedure Počkej;  
begin  
    for n := i to 1000 do;  
end;
```

Deklarace procedury, podobně jako programu, začíná její hlavičkou (identifikátorem), zakončenou středníkem. Jednoduchá procedura má tvar:

```
procedure identifikátor;  
begin  
    posloupnost příkazů  
end;
```

Procedury musejí být ve struktuře programu deklarovány před operační částí programu. Struktura zápisu pascalovského programu je tedy v zásadě tato:

1. Hlavička programu
2. Definice konstant
3. Definice typů dat
4. Deklarace proměnných
5. Deklarace procedur
6. Deklarace funkcí
7. Operační část programu

Procedura (i funkce) má podobnou strukturu. Uvnitř procedury můžeme rovněž deklarovat konstanty, typy dat, proměnné, ale i další procedury. Všechny tzv. objekty, které definujeme a deklarujeme uvnitř procedury, se ve vztahu k ní nazývají lokálními objekty. Jejich zvláštností i předností je, že se nestávají součástí globálních objektů hlavního programu. Tak šetří prostor paměti i čas potřebný k jejich programovému vyhledávání. Kromě uvedených existují ještě objekty nelokální, které vznikají při vnořování dvou či více procedur do sebe. Lokální objekty jedné procedury se stávají nelokálními objekty následující. Lokální (samozřejmě i nelokální) objekty tedy existují jen během exekuce procedury, resp. procedur vnořených, mimo ni ne.

Po skončení běhu procedury (vnořených procedur) je paměť vyhrazená pro práci s (ne)lokálními objekty uvolněna. Pro procedury však nepřestávají být dostupné všechny globální objekty, které byly do momentu její exekuce nadefinovány. Jak z uvedeného vyplývá, vyznačuje se Pascal tou zvláštností, že globální i (ne)lokální objekt může mít shodné jméno. V tom případě dává procedura přednost (ne)lokálnímu objektu a svého globálního jmenovce se netkne (zůstává nezměněn).

Tak jsme se dostali k rozšířenému tvaru procedury:

```
procedure identifikátor;  
    lokální deklarace  
begin  
    posloupnost příkazů  
end;
```

Naši předchozí proceduru Počkej můžeme podle toho rozšířit:

```
procedure Počkej;
  var n : integer;
begin
  for n := i to 1000 do
```

```
end;
```

Tak pro tuto proceduru již nemusíme deklarovat proměnnou n v hlavním programu.

Nyní zasadíme naši proceduru do programu:

```
program Odpočítávání;
  var k : integer;

procedure Počkej; (JakDlouho : integer)
var k : integer;
begin
  for k := i to JakDlouho do;
end;

begin
  for k := 10 downto 0 do;
    begin
      writeln ('---',k);
      Počkej (32000)
    end;
  writeln ('S T A R T')
end.
```

Provedením tohoto programu se přesvědčíme, že změny lokální proměnné k nemají vliv na stejnojmennou globální proměnnou.

PARAMETRY PROCEDUR

Naše první deklarace procedury Počkej nebyly nijak univerzální. Jejich provedení trvalo vždy cyklem FOR stanovený časový úsek. V předchozím programu jsme proceduru obohatili o parametr. Voláním procedury z programu můžeme vždy stanovit jeho hodnotu (zde to bylo 32000). Provedení procedury Počkej pak bude trvat po dobu nutnou k provedení 32000 jejích cyklů. Parametr nemusíme stanovit jako absolutní hodnotu, ale můžeme použít i proměnné z programu, např. Počkej (x).

Parametry procedur se definují v jejich hlavičce jako seznam specifikací formálních parametrů. Jednotlivé parametry se oddělují středníkem. Znázorníme si obecně i toto rozšíření:

```
procedure identifikátor (seznam specifikací parametrů);
  lokální deklarace
begin
  posloupnost příkazů
end;
```

Příklad hlavičky procedury s parametry:

```
procedure PROC (FX, FY:integer; var FZ:real;
               procedure FP_(F:integer));
```

FX a FY - form.parametry typu integer volané hodnotou

FZ - form.parametr typu real volaný odkazem

FP - form.procedura s jedním parametrem typu integer volaným hodnotou

V Pascalu jsou zavedeny dva mechanismy volání parametrů - hodnotou a odkazem. Parametr volaný hodnotou je lokální proměnnou procedury (je to tedy její vstupní parametr). Parametr volaný odkazem představuje v těle procedury vždy konkrétní proměnnou určenou skutečným parametrem. S ní pak v proceduře pracujeme jako s její budoucí výstupní proměnnou, vypočítanou funkcí procedury.

V deklaraci parametrů musejí být uvedeny názvy typů, nikoli však jejich plné definice. Chybná je např. tato deklarace:

```
procedure Výpočet (Tabule : array [1..100] of real);
```

Správný postup řešení tohoto problému - napřed v patřičné části programu provedeme definici typu, např.:

```
type Kódy = array [1..100] of real;
```

a pak (někde dále v programu) při deklaraci procedury píšeme:

```
procedure Výpočet (Tabule : Kódy);
```

Představme si následující deklaraci:

```
procedure RozměrTab = 48;
```

```
type JednaTab = array [1..RozměrTab] of integer;
```

```
var Tab1, Tab2, Tab3, Tab4 : JednaTab
```

```
Počet : integer;
```

Dohodněme se ještě na tom, že náš algoritmus vyžaduje, aby počáteční hodnota všech elementů tabulek byla 1. To můžeme zajistit pomocí procedury. Dále však chceme, aby s její pomocí byla možná změna libovolné ze čtyř proměnných typu JednaTab:

```
procedure Inicial (var NějakáTabulka : JednaTab;
```

```
                      Hodnota : integer);
```

```
var k : integer;
```

```
begin
```

```
    for k := 1 to RozměrTab do
```

```
        NějakáTabulka [k] := Hodnota;
```

```
end;
```

Klíčové slovo VAR před deklarací parametru NějakáTabulka znamená, že v momentu aktivace procedury Inicial parametr převezme hodnotu JednaTab. Příklady volání procedury:

```
Inicial (Tab1, 1);
```

nebo: Počet := 0;

```
Inicial (Tab4, Počet)
```

Příkladem chybného volání je např.:

Incial (1000, 0);

mimo jiné i proto, že 1000 není názvem proměnné typu JednaTab.

Kromě toho, že procedura může volat jakoukoli jinou, dříve deklarovanou proceduru, může volat i sebe samu - pak jde o proceduru rekursivní.

FUNKCE

Jak uvedeno výše, funkce jsou algoritmy pro výpočet hodnoty určitého typu. Deklarujeme je podobně jako procedury, ovšem s tím, že v hlavičce uvádíme typ funkce (jejího výsledku) a v její části operační přiřazujeme získaný výsledek jejímu názvu.

Schématické znázornění deklarace funkce:

```
function identifikátor (seznam specifikací param.): typ funkce;
    lokální deklarace
begin
    posloupnost příkazů
end;
```

Typ funkce nesmí být strukturovaný a musí být označen identifikátorem typu. V těle funkce musí být přiřazovací příkaz, kterým se identifikátoru funkce přiřazuje hodnota a jehož provedením se definuje výsledná funkční hodnota.

Volání funkce se provádí tzv. zápisem funkce, zatímco volání procedury je příkaz. Příklad:

```
function PiKrát (k : real) : real;
begin
    PiKrát := 3.14 * k
end;
```

Volat tuto funkci můžeme např. těmito zápisy funkcí:

$x := \sin(\text{PiKrát}(2))$; nebo: $\text{writeln}(\text{PiKrát}(3/2))$;

kde číselné parametry (v prvním případě 2, ve druhém 3/2) jsou přiřazeny proměnné k.

Procedury s jejich parametry i funkce pochopíte ihned, když si uvedené příkazy vyzkoušíte na počítači. A hned vás jistě napadnou jejich aplikace ve vašich vlastních programech (sestavených pomocí uB-PASCALu?).

Čtyři krátké části rychlokursu programování v jazyku PASCAL pochopitelně nezahrnují vše, čím se tento jazyk vyznačuje. Redakce zpravodaje Mikrobáze se bude obracet na jí známé odborníky s prosbou o poskytnutí dalších studijních materiálů.

Pokud jsou takoví i mezi vámi, čtenáři, nechť se nám přihlásí. Rádi jejich dobrě zpracované příspěvky otiskneme.

Na závěr tohoto rychlokursu je zařazen delší program, který je modifikací známé "Hry na život", v níž je simulováno rození a zánik kolonií buněk. V programu je obsaženo vše, co jste se v našich čtyřech částech rychlokursu mohli naučit.

```

program HraNaZivot
const XPole = 10;
      YPole = 10;
type StavPole = (Zive Mrtve);
      Plocha = array [1..Xpole,1..YPole] of StavPole;
      OdOdo8 = 0..8;
var Pole, NovePole : Plocha;   {Plocha poli}
    Pokolení     : integer;   {Cislo pokoleni}
    Sousedstvi   : OdOdo8;   {Pocet sousedu}
    Konec        : Boolean;  {Konec hry}
    i, j         : integer;
    znak         : char;

procedure Instrukce;
var i : integer;
begin
  for i := 1 to 24 do writeln:;
  writeln ('H R A   N A   Z I V O T');
  writeln;
  writeln ('Na obdelnikovem poli zije kolonie');
  writeln ('bunek. V dalsim pokoleni prezivaji');
  writeln ('bunky, ktere maji 2 nebo 3 sousedy');
  writeln ('Nova bunka se rodi na prazdнем');
  writeln ('miste, ktere ma 3 sousedy. Ostatni');
  writeln ('bunky hynou. Program umoznuje slet');
  writeln ('dovani stavu kolonie v jednotlivych');
  writeln ('pokolenich.');
  writeln ('                                Stiskni ENTER');
  read Znak;
end;

procedure Inicial (var Tabule : Plocha;
                    Stav   : Stav Pole);
var i,j : integer;
begin
  for i := 1 to XPole do  {Elementy Tabule budou
  for j := 1 to YPole do  mit stejnou hodnotu Stav }
    Tabule [i,j] := Stav
end;

procedure Kresli (Tabule : Plocha);
var i,j : integer;
begin
  writeln;
  writeln ('      ,Pokolení -I POKOLENÍ');
  writeln;

```



```

write ('      +');
for i := 1 to Xpole do write (' - ');
writeln (' +');

for j := 1 to Ypole do
begin
  write ('      |');
  for i := 1 to Xpole do
    if Tabule [i, j] = Zive then
      write ('0')
    else
      write (' ');
  writeln (' ');
end;
write ('      +');
for i := 1 to Xpole do write (' - ');
writeln (' +');
writeln;
end;

procedure Osidleni (var Tabule : Plocha);
var Konec : boolean;           { Vyplneni Tabule
  i, j : integer;             zivymi bunkami }
begin
  writeln (' Zadej dalsi dvojice souradnic ');
  writeln (' zivych bunek tak, aby ');
  writeln ('   0 < x < ', Xpole+1 );
  writeln ('   0 < y < ', Ypole+1 );
  writeln ('   Stisk 0 konci zadani. ');

  Konec := false;
  while not Konec do
    begin
      write ('      x= '); read (i);
      if i < > 0 then
        begin
          write ('      y= ');
          read (j); writeln;
          Tabule [i, j] := Zive;
        end;
      Konec := (i=0);
    end;
  for i := 1 to 24 do writeln;
end;

function PocetSousedu (Tabule : Plocha;
  PX, PY: integer): Od0Do8;
var i, j : integer;
  Pocet : Od0Do8;

```

```

begin                      {Vypočet počtu
  Pocet := 0;             sousedu bunky}
  for i := PX-1 to PX+1 do
  for j := PY-1 to PY+1 do
    if (i>0) and (i<=XPole) then
      if (j>0) and (j<=YPole) then
        if Tabule [i, j] = Zive then
          Pocet := succ (Pocet);
  PocetSousedu := Pocet
end;
begin
  Instrukce;
  Konec := false;          {Hlavní část
  Pokoleni := 0             programu }
  Inicial (Pole, Mrtve);
  Kresli (Pole);
  while not Konec do
    begin
      Pokoleni := Pokoleni+1;
      Kresli (Pole);
      Inicial (NovePole, Mrtve);
      for i := 1 to XPole do
      for j := 1 to YPole do          {Hlavní cyklus
        begin                         programu }
        Sousedstvi :=
        PocetSousedu (Pole, i, j);
        if Sousedstvi = 3 then
          NovePole [i, j] := Zive;
        if (Sousedstvi = 4) and
          (Pole [i, j] = Zive) then
            NovePole [i, j] := Zive;
        end;
        writeln ('ENTER - další pokolení;');
        writeln ('K+ENTER - konec.');
        read (Znak); writeln;
        Konec := Znak in ['K', 'k'];
        for i := 1 to PoleX do
        for j := 1 to PoleY do
          Pole [i, j] := NovePole [i, j];
    end;
  end;
end.

```

Assembler Z 80

Atonomní rutiny

V seriálu ukázek rutin uděláme malou odbočku. Čtenář našeho zpravodaje, G. Jordanov, nám zaslal svou rutinu pro relokační tabulky, která musí být zakončena dvěma nulami. Samozřejmě, že v tabulce budou jen taková místa, u nichž změna programového řízení zasahuje adresy uvnitř relokovovaného programu, tj. ty, které se po relokační změně změní. Nebudeme tedy měnit adresy skoků JP a volání CALL např. tehdy, když se jedná o skoky do rutin ROMky apod. Uvedené platí i pro odchylky v instrukcích JR a DJNZ.

Rutina relok přepočítává adresy na předem definovaných místech programu. Tato místa musíme umístit jako DEFW do relokační tabulky, která musí být zakončena dvěma nulami. Samozřejmě, že v tabulce budou jen taková místa, u nichž změna programového řízení zasahuje adresy uvnitř relokovovaného programu, tj. ty, které se po relokační změně změní. Nebudeme tedy měnit adresy skoků JP a volání CALL např. tehdy, když se jedná o skoky do rutin ROMky apod. Uvedené platí i pro odchylky v instrukcích JR a DJNZ.

Vše názorně vysvětluje za rutinou RELOK vypsaný příklad relokační rutiny.

```
0000      00010 ;*****  
0000      00020 ;  
0000      00030 ;      RELOKACNA RUTINA  
0000      00040 ;      (c)by G. Jordanov 1987  
0000      00050 ;  
0000      00060 ;*****  
0000      00070  
0000      00080  
0000      00090 ; Relokacna cast zabezpecuje  
0000      00100 ; aby bol program relokovateľny.  
0000      00110 ; po prelozeni nahrame pomocou:  
0000      00120 ;  
0000      00130 ;      LOAD "" CODE xxxxx (adresa)  
0000      00140  
0000      00150 ; a spustime:  
0000      00160  
0000      00170 ;      RANDOMIZE USR xxxxx (adresa)  
0000      00180 ;  
0000      00190 ; vhodne je predtym pouzit:  
0000      00200  
0000      00210 ;      CLEAR xxxxx-1 (adresa-1)  
0000      00220 ;-----  
0000      00230  
0000 214E00  00240 RELOK  ld    hl,reltab  
0003 09      00250          add   hl,bc  
0004 5E      00260 KONEC? ld    e,(hl)  
0005 23      00270          inc   hl
```

0006 56	00280	ld d,(hl)
0007 23	00290	inc hl
0008 7A	00300	ld a,d
0009 B3	00310	or e
000A 2811	00320	jr z,ASCII
000C	00330	
000C EB	00340	ex de,hl
000D 09	00350	add hl,bc
000E D5	00360	push de
000F E5	00370	push hl
0010 5E	00380	ld e,(hl)
0011 23	00390	inc hl
0012 56	00400	ld d,(hl)
0013	00410	
0013 EB	00420	ex de,hl
0014 09	00430	add hl,bc
0015 EB	00440	ex de,hl
0016	00450	
0016 E1	00460	pop hl
0017 73	00470	ld (hl),e
0018 23	00480	inc hl
0019 72	00490	ld (hl),d
001A E1	00500	pop hl
001B 18E7	00510	jr konec?
001D	00520	
001D	00530	
001D	00540 ;-----	
001D	00550 ; Priklad pre relokatnu rutinu	
001D	00560	
001D	00570	
001D	00580	
001D 3E02	00590 ASCII	ld a,2
001F CD0116	00600	call 1601h;otvor kanal
0022	00610	
0022	00620 ;-----	
0022	00630	
0022 CD3200	00640 p1	call ppoz;prva pozicia
0025 0603	00650	ld b,3 ;opakuj 3x
0027 CD4200	00660 rotuj	call znaky;vypis znaky
002A C5	00670	push bc
002B CD3A00	00680 p2	call line ;volny riadok
002E C1	00690	pop bc
002F 10F6	00700	djnz rotuj
0031 C9	00710	ret ;koniec


```
0032      00720
0032      00730 ;-----
0032      00740
0032 0618  00750 ppoz   ld    b,24; AT 0,0
0034 0E21  00760       ld    c,33
0036 CDD90D 00770       call  0dd9h
0039 C9   00780       ret
003A      00790
003A      00800 ;-----
003A      00810
003A 0620  00820 line   ld    b,32
003C 3E20  00830 space  ld    a,32 ;medzery
003E D7   00840       rst   10h
003F 10FB  00850       djnz  space
0041 C9   00860       ret
0042      00870
0042      00880 ;-----
0042      00890
0042 3E41  00900 znaky  ld    a,65
0044 F5   00910 opakuj push  af
0045 D7   00920       rst   10h
0046 F1   00930       pop   af
0047 3C   00940       inc   a
0048 FE61  00950       cp    97
004A C24400 00960 p3    jp    nz,opakuj
004D C9   00970       ret
004E      00980
004E      00990 ;-----
004E      01000
004E 2300  01010 reltab defw p1+1
0050 2800  01020       defw rotuj+1
0052 2000  01030       defw p2+1
0054 4B00  01040       defw p3+1
0056 0000  01050       defw 0000
0058      01060
0058      01070 ;=====
0058      01080 END     END
```

00000 TOTAL ERRORS

Informační sběrnice

Digitalizace statického obrazu

Namáhavou a zdlouhavou tvorbu počítačové grafiky pomocí různých grafických programů můžeme nahradit konfigurací kamera-videodigitizér-počítač, která vše vyřeší "jednou ranou". Bohužel se celá věc bez kamery neobejdě, proto není nijak laciná. Elektronika digitizéru však není náročná ani finančně, ani realizačně. Cena použitých zahraničních integrovaných obvodů neprevyšuje 14 Lstg. Pokud nejsou pro vás dostupné, budiž vám popis zařízení informací pro jeho převod na naši současnou základnu.

Možné aplikace zapojení jsou různorodé: lze "čist" výkresy, kresby, digitalizovat portréty, předměty a výsledný obraz v případě potřeby ještě dodatečně upravit počítačem. Obraz můžeme použít při práci se záznamovým zařízením, zobrazovat jej na tiskárně, plotteru, zachycovat na diafilmacích apod. Možnosti umělců-elektroniků jsou téměř neomezené. Též amatérskému televiznímu vysílání se otevírají nová pole působnosti - třeba při zpracovávání map nebo přenosu obrázků prostřednictvím RTTY a SSTV. I profesionálové mohou z navrženého zapojení čerpat inspiraci. Možnosti využití digitizéru jsou opravdu široké a záleží jen na uživateli, které z nich zvolí.

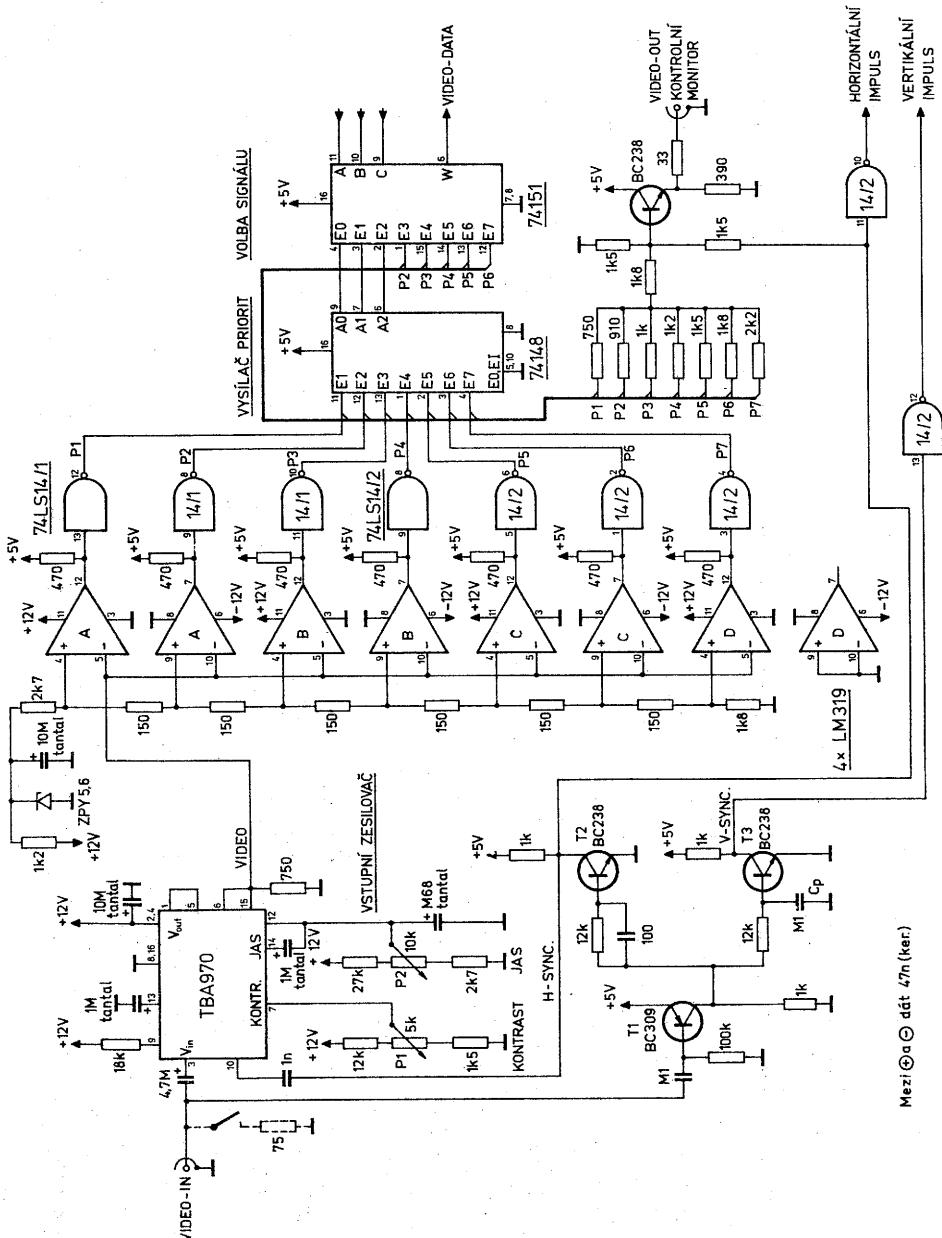
V zapojení (obr. 1) nejsou kromě videozesilovače použity žádné speciální součásti. A nakonec, pokud se rozhodnete používat jen černobílou kameru, nebude celé zařízení až tak drahé. Kdo by chtěl experimentovat i bez kamery, může vstupní signál odebrat z videomagnetofonu.

Součástky digitalizace lze rozmištít na standardizovaném plošném spoji - na obr. 2 a 3 jsou strany spojů a součástí, obr. 4 ukazuje jejich rozmištění.

NĚKOLIK ZÁKLADNÍCH POJMŮ

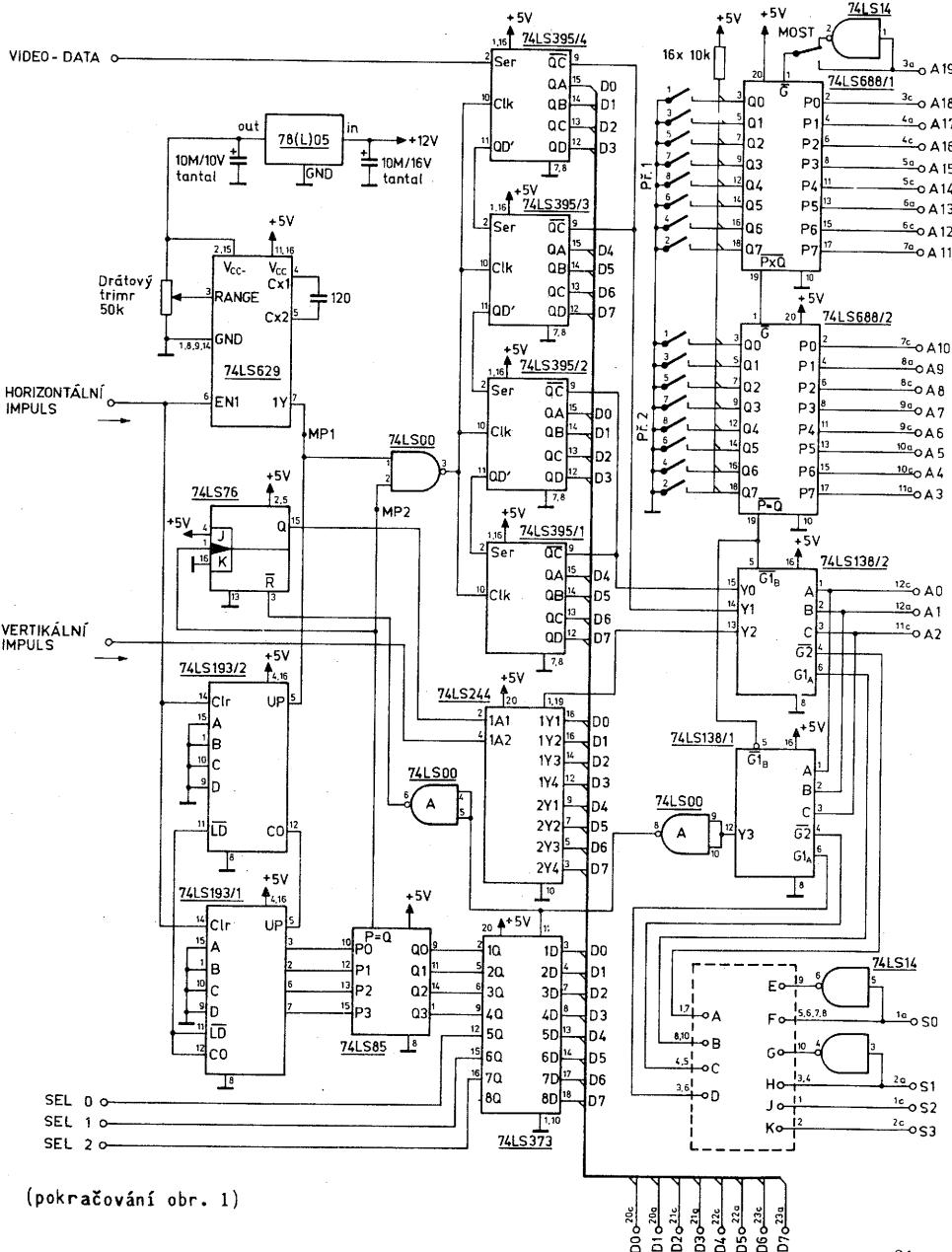
Abychom pochopili princip digitalizace TV obrazu, musíme porozumět konstrukci impulsů BAS (německá zkratka pro Bild-Austast-Synchronsignal): obrazový-zatemňovačí-synchronizační signál. BAS je sériový signál - to znamená, že postupně přenáší řádek za řádkem, obraz za obrazem. Stavba jednoho obrazu trvá 20 ms (při obrazové frekvenci 50 Hz). Doba trvání jednoho řádku je 64 mikrosekund (15625 Hz řádkové frekvence).

Celý TV obraz v normách PAL a SECAM má 625 řádků (americká norma NTSC jich má 525). Každých 20 ms se přenese jeden půlsnímek sestávající z 312,5 řádků, jež jsou kresleny katodovým paprskem "ob řádkem" postupně zhora dolů. Obraz je doplněn druhým půlsnímkem s jemným posunem tak, že výsledkem je kompletní obraz o 625 řádcích. Frekvence zobrazení celého obrazu (obou půlsnímků) je tedy 25 Hz (např. film se promítá s frekvencí 24 obrazových okének za vteřinu). Rozlišovací schopnost našeho digitizéru je 256 řádků. Formát jednoho půlsnímku se 312,5 řádky je proto celkem vhodný.

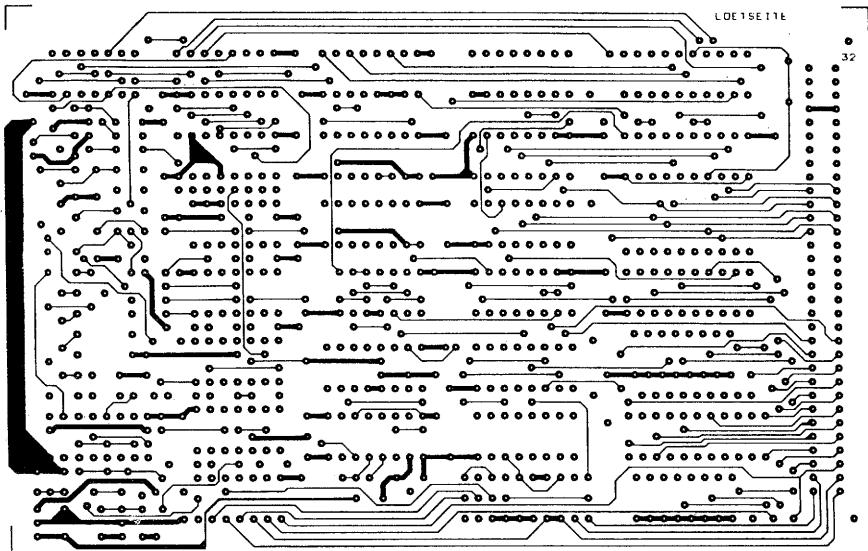

Obr. 1 Na plošný spoj evropského standardu se vejde celý digitalizér. Povšimněte si toho, že spínače DIL pro dekódování adres nejsou uspořádány podle svých hodnot.

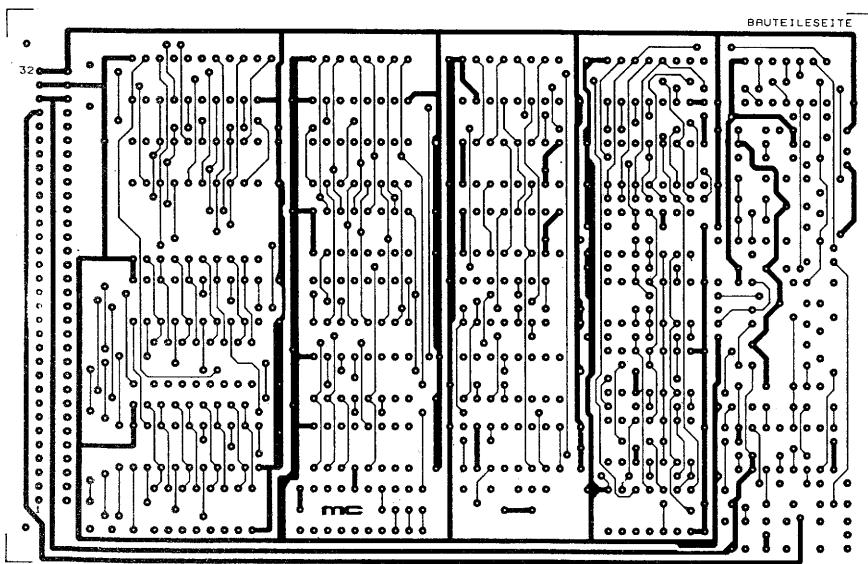
Informační sběrnice

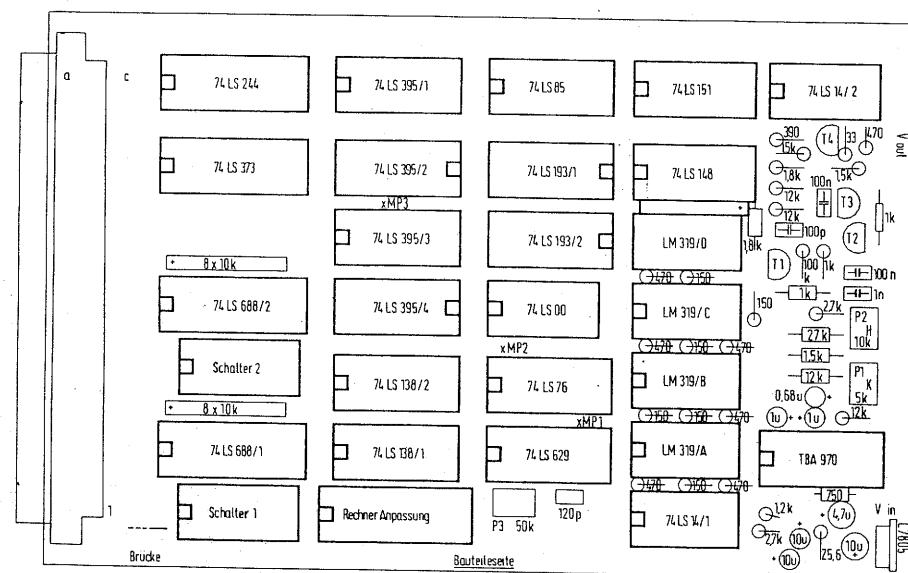
(pokračování obr. 1)

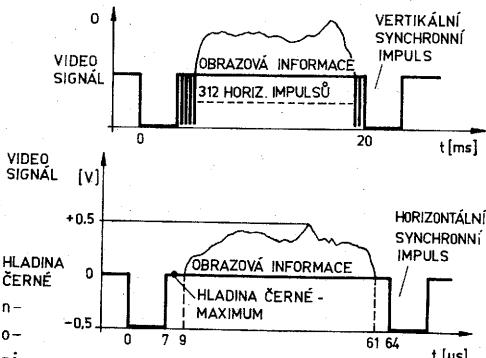
Obr. 2 Strana spojů desky

Obr. 3 Strana součástek desky plošných spojů

Obr. 4 Rozmístění součástek

Obr. 5 Každý jednotlivý obraz je synchronizován vertikálními a horizontálními synchronizačními impulsy

Počátek kresby obrazu je signalizován vertikálním synchronizačním impulsem (obr. 5), který pro nás bude zároveň impulsem startu digitalizace obrazu.

Mezi každými dvěma vertikálními synchronizačními impulsy se přenese 312 plných řádků. Začátek každého rádku je signalizován horizontálním synchronizačním impulsem (obr. 5).

Mezi dvěma horizontálními impulsy se tedy přenese obrazová informace jednoho rádku. Frekvence obrazového signálu je u většiny kamer nejvýše 4 MHz. Vstupní díl digitizéru je prizpůsoben této frekvenci. Úroveň napětí signálů BAS se může u různých zařízení lišit.

Cerná barva má úroveň 0 V, bílá barva cca 0,5 V. Obě tyto úrovně mohou být měněny regulátory jasu (úroveň černé) a kontrastu (rozdíl mezi úrovněmi černé a bílé). U kamer barevné je signálům BAS nadřazen ještě nosič barevné informace. Ten však naším digitizérem vyhodnocován není.

DÍL ANALOGOVÝ

Jak z předchozího vyplývá, BAS je směsí synchronizačních impulsů a obrazových informací. Před samotnou digitalizací je nutno jej rozložit na tyto tři komponenty:

- synchronizační impuls vertikální
- synchronizační impuls horizontální
- obrazovou informaci

Dvě jednoduchá zapojení s tranzistory (T1, T2, T3) oddělují synchronizační impuly. Při přepnutí na vertikální signál (T3) je frekvence pomocí Cf snížena tak, že dále je zesilován jen obrazový signál s frekvencí vyšší než 50 Hz. Za Schmittovými klopými obvody 64LS14 máme pak k dispozici pravoúhlý vertikální, resp. horizontální signál.

Úpravu obrazové informace zajišťuje předzesilovač a analogově-digitální převodník (dále značený ADC).

ADC je vybaven přesnou referenční úrovni. Obrazový signál se musí pohybovat v této úrovni; jinak by se dostal mimo pracovní rozsah ADC. Vzhledem k tomu, že hodnoty napětí videosignálu nejsou přesně definovány, musí být obrazová informace zvedána do potřebné úrovni pomocí svorkového zapojení, které se vyskytuje v každém černo-bílém televizoru. Zde použitý IO TBA 970 obsahuje regulovatelný zesilovač k nastavování kontrastu a regulovatelné svorkové zapojení k nastavení úrovně černé barvy - regulátor jasu, který lze nastavit pomocí P2. Rozdíl mezi černou a bílou, tedy kontrast, nastavíme pomocí P1.

Zesílený obrazový signál se přivede na ADC, který signál otestuje v osmi různých napěťových úrovních. Referenční napětí ADC je pevně nastaveno. Pomocí potenciometrů jasu a kontrastu se obrazový signál umístí do pracovního rozsahu ADC. Lze ovšem provést i záměrně chybáň nastavení, vedoucí k vytvoření zvláštních efektů.

ADC musí umět pracovat s frekvencí několika MHz. Takový stavební kámen je však velmi dražý. V našem zapojení je tříbitový ADC nahrazen sedmi rychlými komparátory.

Překlápěcí (či přepínací) referenční napětí jsou předem napevno nastavena sítí odporů. Obrazový signál je optimální tehdy, když úroveň černé barvy leží těsně pod překlápěcím napětím nejnižšího (cca 1.8 V) a hladina bílé barvy těsně nad překlápěcím napětím nejvyššího komparátoru (cca 2.5 V). Nastavování je bez problému - k němu stačí monitor, na němž zobrazíme digitalizovaný obraz.

Na pomocném monitoru můžeme pouhou digitalizací obrazu (i bez použití počítače) vyvolávat zajímavé efekty. Proto se video-fanouškům může vyplatit postavit si i jen analogový díl pro rozličné experimenty s obrazem.

Komparátorům je přiřazen prioritní dekodér, na jehož výstupu jsou tříbitové informace o jasu. Demultiplexer 74LS151 (dělič informačního toku) nám umožní volbu různých obrazových signálních zdrojů. Pokud čteme obraz bezprostředně za nějakým komparátorem (Sel 0...2 rovná se 3...7), lze tak zobrazit čistě černobílý obraz. Pokud máme v úmyslu čist binárně kódovanou tříbitovou větu, musíme obraz digitalizovat třikrát a přitom vždy provést selekci oněch tří bitů (Sel 0...2 rovná se 0...2). Nepředpokládá se současné čtení všech tří bitů. Tímto kompromisem se uspoří mnoho integrovaných obvodů digitálního dílu. Celková doba čtení úplného obrazu přesto činí pouhých cca 0,8 sec.

Na místě styku s digitálním dílem jsou k dispozici tyto signály:

- digitální informace o obrazu
- horizontální synchronizační signál
- vertikální synchronizační signál

DÍL DIGITÁLNÍ

Když byl obraz v analogovém dílu rozložen na stupně jasu, je v tomto dílu vyhodnocen podél osy času. U televizního obrazu není obrazová informace přenášena přímo po bodech, ale jednotlivé body se v sobě vzájemně jakoby rozpoouštějí. Vzhledem k tomu, že počítač pracuje jen s přesně definovanými body, musíme obrazovou informaci testovat spojitě s jejím časovým průběhem.

Horizontální rozlišení digitizéru je 256 bodů na řádek. Jeden řádek trvá 64 mikrosekund. Po uplynutí doby působení horizontálního synchronizačního impulsu zůstává ještě 57 "volných" mikrosekund využitelných pro testování obrazové informace řádku (obr. 5). Z toho vyplývá čas pro testování každého bodu v rozsahu 57/256 mikrosekund, což představuje 223 ns na každý bod (to odpovídá taktovací frekvenci 4.48 MHz). Uvedená frekvence je řízena taktovým oscilátorem. Oscilátor křemíkový se sem nehodí, proto byl zvolen obvod 74LS629.

Počítač by tak měl přečíst jeden obrazový bod každých 223 ns. Vzhledem k tomu, že žádný mikropočítač neumí tak rychle pracovat, střádají se bloky po 16 bodech do posuvného registru, z nějž je počítač postupně odebírá. Ale i tak by měl počítač k dispozici pouhých 3,57 mikrosekund k přečtení a nastřádání těchto dvou bajtů do paměti - a to je pro většinu mikroprocesorů čas příliš krátký. Problém řeší malý trik:

Přečteme pouze prvních 16 bodů prvního řádku. K tomu má náš počítač k dispozici 64 mikrosekund. Potom přečteme prvních 16 bodů druhého řádku, pak třetího atd. až k řádku 256. Tak počítač zpracoval prvních 16 bodů každého řádku, tedy svislý sloupec o šířce 16 bodů. Následuje přečtení sloupce bodů 17 až 32 každé řádky atd. až je nakonec přečten poslední, 16. sloupec.

Obraz se tedy rozloží na 16 sloupců po 16 bodech všech 256 řádků. Pro přečtení každého slova po 16 bitech má počítač k dispozici 64 mikrosekund, což zvládnou i pomalejší CPU. Doba přečtení obrazu obnáší 64 mikrosekund x 256 řádků x 16 sloupců - celkem 0,262 s.

Právě díky popsanému rozdělení obrazu na sloupce bodů je uvedené zapojení tak jednoduché a levné. Čtení obrazu v reálném čase, obvyklé u profesionálních přístro-

jů, si vyžaduje komplikované řízení vedlejších pamětí a podstatné zvýšení pořizovacích nákladů.

Počítáč řídí digitizér tak, že čte určený svislý sloupec v šířce po 16 bodech. Číslo příslušného sloupce můžeme libovolně zadávat (tak lze číst i jen svislý výřez obrazu). 16bitový čítač počítá body obrazu a komparátor signalizuje, když příslušný sloupec ve videosignálu začíná. Tento signál aktivuje posuvný registr k načítání požadovaného sloupce.

Horizontální synchronizační signál je sledován programem - startuje taktový oscilátor a vymazává čítač bodů. Obzvláštní důraz je kladen na čistotu a bezvadnost tvaru bočních hran tohoto signálu.

Pokud čteme bílý sloupec na černém pozadí, jsou nutná určitá opatření (aby svítilnice zůstala rovná a neroztřepaná):

Oscilátor musí po horizontálním synchronizačním impulsu nakmitat fázově naprostě shodně. Jinak by vznikla odchylka v rozmezí plus minus 1 bodu. Obvod 74LS629 tuto podmíinku splňuje.

Na počátku každého řádku uplyne určitý čas, než započne předávání obrazové informace (přední černé ohrazení). Ukázalo se, že není účelné vykrývat tento čas monostabilním klopovým obvodem. Je lépe počítat se ztrátou několika původních TV bodů a získat tak bezvadnou výslednou kvalitu obrazu.

Stejně tak i po vertikálním synchronizačním impulsu uběhne určitý čas, než dorazí řádek s informací o obrazu. Uvedenou dobu lze lehce vykryt časovací smyčkou z programu počítáče.

INTERFEJS POČÍTAČE

obsahuje:

- 8 linek datových informací
- 20 linek informací
- linky pro řídící signály

Z tab. 1 je zřejmá volba registrů a funkcí pro řízení adres a řídících cest. Jak připojit digitizér na různé CPU, ukazuje tab. 2.

74LS373 hráje roli řídící paměti. Na tomto portu se nastavují čísla sloupců a selektor obrazových dat. K indikaci signálu o stavech digitizéru slouží vstupní port 74LS244. Zde mohou být čteny signály "vertikální synchronizační impuls" a "data platná". Obrazová data jsou čtena přímo z posuvných registrů.

ADRESY REGISTRŮ A VÝZNAMY JEDNOTLIVÝCH BITŮ

Adresa	Funkce
--------	--------

AD	nižší bajt obr. dat
----	---------------------

AD+1	vyšší " "
------	-----------

AD+2	stavový registr
------	-----------------

AD+3	řídící registr
------	----------------

AD-	základní adresa nastavená spínači DIL
-----	---------------------------------------

STAVOVÝ REGISTR

	7	6	5	4	3	2	1	0
:	:	:	:	:	:	:	:	:
bity 7-2 nepoužity							:	:
							:	:
							:	:
vert-sync-impuls (=1)	----						:	
							:	
data platná (=1)	-----:							
(16 bitů načteno)								

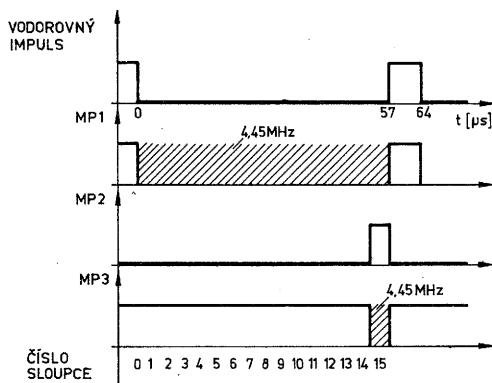
ŘÍDÍCÍ REGISTR

	7	6	5	4	3	2	1	0
:	:	:	:	:	:	:	:	:
bit : volba							:	
7 : úrovň							:	
nepoužit : šedé							:	
000 : A/D převodník								
001 : pro úrovň šedé								
010 :								
011 :								
100 : Komparátor signálů								
101 : černobílého obrazu								
110 :								
111 :								

STAVBA A VYLAŽOVÁNÍ

Po sestavení digitizéru musíme vyladit frekvenci taktového oscilátoru. Osciloskop připojte na měřící místo 3, v němž dochází k překlápení podle horizontálního synchronizačního signálu. Signál taktu posuvného registru je ovládán synchronizačním impulsem v závislosti na výběru daného sloupce bodů. Nastavíme poslední sloupec a frekvenci taktu odladíme tak, aby signál na měřícím bodu 3 nebyl ještě střízen

Obr. 6 Diagram impulsů k vyrovnání oscilátoru takto:
 Zde je sloupec č. 15 selektován, t.zn.
 01...04 74LS373 jsou na úrovni log.1

následným synchronizačním impulsem. Frekvence taktu by pak měla činit cca 4.48 MHz (obr. 6).

Bez osciloskopu je nastavování možné jen tehdy, když máme software pro čtení a výstup grafiky již hotov. Pak se nastaví frekvence taktu tak, aby obraz dosáhl maximální šíře a nevykazoval interferenci nebo šikmé zkreslení.

V příští, poslední části se budeme věnovat programovému řízení našeho obrazového digitizéru.

mc 10/85
přeložil ing. KRAUS

ACORN RISC - je zisk

Acorn Computers Ltd. je jedna z nejúspěšnějších anglických počítačových firem. Ale jako mnoho dalších, i ona zažila své finanční problémy během deprese roku 1985. V roce 1979 ji založili dva odchovanci sira Sinclaira - Chris Curry a Hermann Hauser. V Cambridgi se společně pustili do výroby sad stavebnicových jednodeskových řídících jednotek s procesorem 6502. Tyto malé desky spojovali do komplexních průmyslových řídících systémů. V následujícím roce firma zahájila výrobu osobního, rozšířitelného počítače Atom, vycházejícího ze zkušeností se systémy s CPU 6502. Po nějakou dobu byl Atom nejlevnějším počítačem v Anglii (za cca 200 £stg). Získal mnoho následovníků, hlavně mezi těmi, kteří umějí zacházet s pájkou stejně dobře jako s assemblerem. Vylepšené Atomy najdete leckde ještě i dnes.

Další výrobek Acornu, zpočátku nazývaný Proton, byl vytvořen tak, aby splňoval vysoké požadavky konkursu BBC na osobní počítač pro potřeby vzdělávacího televizního seriálu. Soutěž se Sinclair Research, jejichž barevné Spectrum 48K tehdy již bylo na trhu, Acorn nakonec vyhrál.

Po dlouhém zdržení, zaviněném problémy s kvalitou ULA obvodů, byl počítač BBC

uveden na trh a zaváděn i do škol a univerzit. Z Acornu se stala velmi prosperující firma, jejíž roční obrat dosahoval 100 miliónů Lstg.

BBC Micro (přezdívaný Beeb, což je hovorový výraz pro BBC) je stále obстоjním počítáčem. V porovnání s četnými konkurenty má velmi slušnou grafiku. Jeho předností je i 10 MHz sběrnice, zvaná Tube, na niž mohou být připojeny další procesory. Acorn si za tuto výlučnost účtuje spoustu peněz - Beeb se držel na 400 Lstg ještě dluho poté, co jeho konkurenti snížili své ceny pod 200 Lstg.

Acorn od začátku věnoval více pozornosti softwaru než většina ostatních výrobců. Pro své softwarové oddělení najímal nejlepší absolventy Cambridgeké univerzity. Díky tomu měl Beeb k dispozici takový rozsah jazyků jako takřka žádný jiný počítač - rozvinutý strukturovaný BASIC, LISP, Logo, FORTH, Pascal, BCPL (Basic Combined Programming Language) a další. Ale přes všechny tyto klady měl Beeb jeden hlavní nedostatek - malou kapacitu paměti. Ambiciozní parametry, kombinované s omezenými adresovacími schopnostmi procesoru 6502, poskytovaly maximálně 32K pracovního prostoru (teprve v roce 1986 zvětšeno na 64K), který v grafickém módu s vyšší rozlišovací schopností klesal až na pouhých 8K. S tím se při práci s jazyky LISL či Logo nedostanete příliš daleko.

A tak v době své největší prosperity Acorn založil tým, který měl v tajnosti vytvořit vlastní procesor jako náhradu CPU 6502. Rozhodnutí, které se může jevit jako unáhlené a riskantní. Ale lidé od Acronu fandili jednoduchosti a rychlosti architektury 6502 tak, že pro ně bylo těžké přijmout kteroukoli z komerčně dostupných 16-bitových náhrad. Operační systém BBC je z velké části řízen přerušením. Pomalý reakční čas přerušení 16-bitových čipů jako Intel 8086 a Motorola 68000 by znamenal nutnost zavedení DMA (přímý přístup k paměti) - to by však přineslo některé nezádoucí komplikace. Po předchozí nabídce 3 MHz 6502 Acorn sáhl ještě po obvodu 32016 firmy National Semiconductor jako druhém procesoru pro Beeb. Ale pořád to nebylo "ono". Nakonec zvýtězila myšlenka vrhnout se na tvorbu vlastního procesoru Acorn RISC (Reduced Instruction Set Computer - počítač s redukovanou sadou instrukcí) Machine neboli ARM.

A R M

Tajemství ARM bylo skutečně dobře uchováváno. Do oznámení v srpnu 1985, kdy již byl ARM vytvořen a k dispozici ve vzorcích, se o něm v počítačovém tisku neobjevilo ani slovo. Konstruktéři Acornu spolupracovali s americkou firmou VLSI Technology Inc., která jim dodala příslušný CAD (software pro návrh obvodu s použitím počítače), pracovní stanice a pak vyrobila i čipy. Tým Acornu měl sice již nějaké zkušenosti s VLSI obvody z práce na obvodu ULA pro BBC, ale žádnou praxi s navrhováním procesorů. Jejich ULA ovšem byla v té době jedním z nejkomplexnějších zákaznických obvodů, jaký kdy byl vyroben.

Za pouhých 18 měsíců tým Acornu navrhl ARM se vším všudy - a fungoval, jak měl, od prvního čipu. To není jen velký důkaz konstruktérské zručnosti Acornu, ale také potvrzením správnosti konstrukční filozofie RISC. Dosažení výkonu, jaký podává RISC Acornu, je při použití jakékoli ze současných kolosálních architektur (jako např. 68020) velmi nepravděpodobné.

Lidé v konstrukčním týmu Acornu byli inspirováni účinností zastaralého 6502 a ostatními výzkumnými týmy v oblasti obvodů RISC, jakými jsou třeba týmy ve Stanforde

a Berkeley. Nicméně se v několika směrech odchýlili od dříve používaných technik. Konstrukčními cíli, které si uložili, byla vysoká prováděcí rychlosť, malá a pravidelná sada instrukcí a velmi krátký reakční čas na přerušení (zvláště ve srovnání se současnými 16-bitovými čipy). Navíc tu byl požadavek, aby čip byl schopen podporovat virtuální paměťové operace. Protože Acorn zahájil práci v roce 1984, logicky šel přímo ke 32-bitovým procesorům, protože 16-bitová éra se již chýlila ke konci.

Navrhování ARM začalo zcela správně instrukční sadou místo hardwarem. Navržení, vychytání chyb, zkoušky čipu, to vše se provádělo softwarovou simulací. Některé z nich běžely na mikropočítáčích BBC s druhým procesorem 6502 – bez jakéhokoli hardwarového prototypu. První vyrobené čipy byly také teprve první hardwarovou realizací projektu!

ARM používá výrazně linkovanou architekturu pro dosažení výkonu 3 MIPS (milion instrukcí za sekundu) z malého (7 mm čtverečních) čipu obsahujícího 25000 tranzistorů. Pro porovnání: čip 68020 s 9 mm čtverečními obsahuje 192000 tranzistorů a dosahuje cca 2,5 MIPS. Při časovacím ekvivalentu 5 MHz ARM provádí standardní testy v Basicu téměř desetkrát rychleji než IBM PC AT a značně rychleji než TDI Pinnacle se svým 12 MHz CPU 68000. První verze ARM používá celkem konzervativní 3-mikronovou CMOS (komplementární struktura MOS) a konstrukci s dvojitou kovovou úrovňí. Potřebuje tak malý příkon, že se zahřívá pouze neznatelně. Celé zařízení je umístěno na čtvercovém 84-kolíkovém nosiči čipů Jedec.

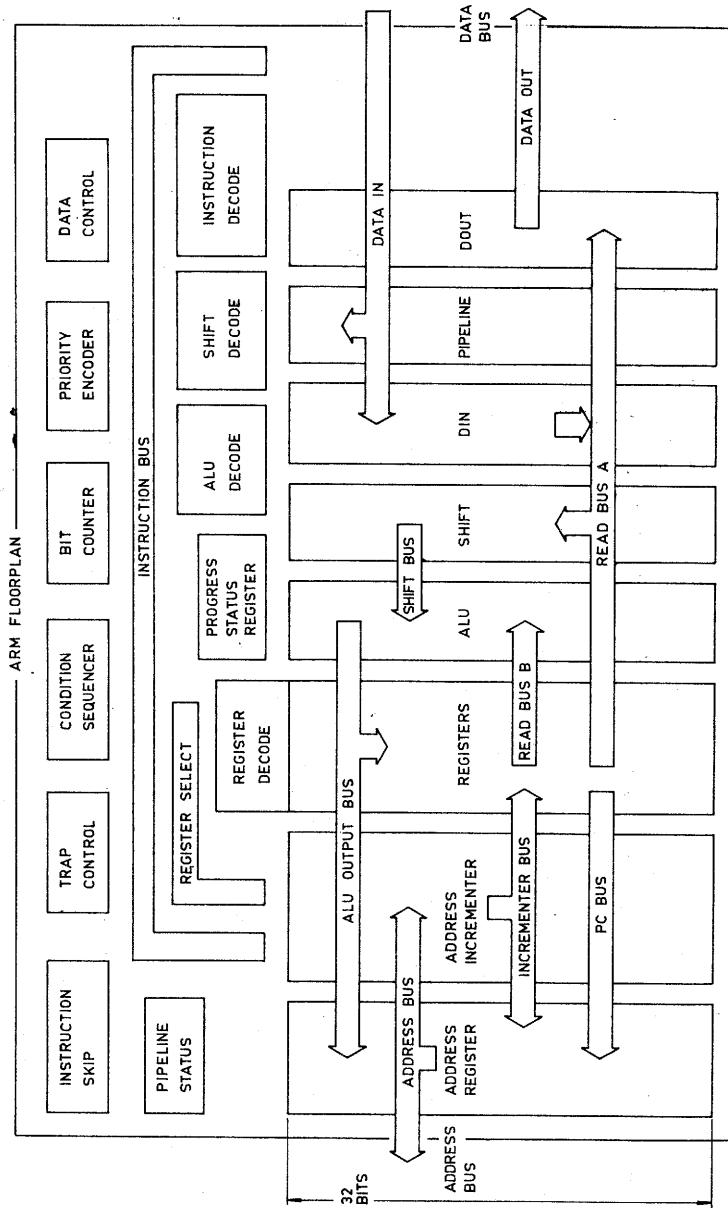
Další verze přejdou na 2,4 mikronu – tak budou čipy ještě menší. A menší čipy znamenají větší zisk. Acorn odhaduje, že jejich výroba budé více než čtyřikrát levnější než u megačipů ze sérií 80X86 a 680X0. Acorn tak směruje k nabídce svého RISCu výrobcům levných osobních počítačů, stejně jako sektoru výzkumu umělé inteligence.

ARM má 25 plných 32-bitových registrů, 32-bitovou datovou a 26-bitovou adresovou sběrnici, která umožnuje adresovat 64 MB paměti. Programátorovi je normálně dostupných pouze 16 registrů. Během přerušení se extra registry stanou přístupné procesoru pro simulaci DMA kanálu bez nutnosti uchování kteréhokoli z uživatelských registrů. Registr 15 je programový čítačem – ve svých prvních šesti bitech obsahuje stavové indikátory (RISC pro ně nemá zvláštní registr).

Všechny instrukce jsou 32-bitová slova, rozdělená do několika polí a vyvolatelná v jednom časovém cyklu. Všechny operace jsou prováděny ve 32-bitových blocích. Určité instrukce typu load-and-store (přenos dat) doplňují bajty nulami do 32 bitů při využití "barelového shifteru" čipu. Výhoda je v tom, že stejná délka zjednoduší práci s instrukcemi a posloupnostmi. Potencionální nevýhodou je, že minimálně 4-bajtová instrukce generuje mnoho kódu. Ale vzhledem k dnešním cenám pamětí to není až tak důležité.

ARM má 44 základních instrukčních kódů, které můžeme rozdělit do pěti kategorií: load-and-store jednoduchého registru, load-and-store multiregistrů, aritmetické a logické operace, skoky a instrukce softwarového přerušení. ARM nemá žádné instrukce násobení a dělení. Každý typ instrukce má několik polí – nastavením patřičných bitů můžete ze základní sady vytvořit velké množství různých instrukcí.

Podobně jako modely ze Stanfordu a Berkeley, i ARM má architekturu load-and-store. Pouze instrukce tohoto typu mají přístup k paměti. Všechny datové operace jsou prováděny "z registru do registru".

Blokový diagram 32-bitového průchodu dat čipem ARM a některé z jeho hlavních funkčních jednotek. Názvy byly výjimečně ponechány v angličtině, protože pro některé z nich je velmi těžké najít významově adekvátní český ekvivalent.

Všechny instrukce jsou podmíněné - zahrnují test, který musí být pravdivý před jejich provedením. První 4 bity každého operačního kódu jsou použity pro výběr jedné ze 16 možných podmínek. To redukuje počet potřebných větví, které snižují efektivitu systému. Když se program větví, musí "odhodit" příští (již vyvolanou a dekódovanou) instrukci, což s sebou nese časovou ztrátu - "bublinu na lince". Lze psát programy i bez větví s použitím techniky "testu na skok", kterou obsahuje každá instrukce.

ARM má pouhé dva adresovací módy: bázicky relativní a programově relativní. Nicméně z obou můžete snadno vytvořit další. V módu bázicky relativním pracujete buď s 12-bitovou okamžitou hodnotou nebo druhým registrum (jeho posun zajišťuje barelový shifter) ve funkci offsetu. Výsledek této offsetové operace může být dodatečně přepsán do bázického registru, což je signalizováno nastavením "přepisovacího" bitu v instrukci. Jelikož offset může být pozitivní nebo negativní, je snadné dosáhnout stejněho efektu jako u pre- a post-automatických módů inkrementace a dekrementace obvodu 68000.

Barelový shifter ARMu se používá také pro aritmetické a logické posuny - a bez zásahu programátora - k řazení datových slov a vydělení polí z instrukcí. Např. násobíme-li číslo v registru sedmnácti, ARM může toto číslo přičíst samo k sobě čtyřnásobným posuvem doleva - celá operace mu ale zabere jen jeden hodinový cyklus.

Skoky používají 24-bitový offset, který umožňuje skákat na jakékoli místo v paměti. Nejsou zde rozdílné instrukce pro dlouhé a krátké skoky, které neušetří prostor ani čas. Jestliže nastavíte volitelný "linkový" bit ve skokové instrukci, obsah registru 15 (programového čítače) se přenese do registru 14 jako adresa návratu. Takže skoky, volání subrutin a návraty jsou vykonávány tou samou instrukcí.

Všechny instrukce mohou být provedeny v jednom hodinovém cyklu, vyjma multiregistrových instrukcí typu load-and-store. Ty vyžadují 1 cyklus pro každý registr. Tyto instrukce dále poskytují možnost rychlého uložení stavu celého procesoru, což zvyšuje efektivitu při práci s vysími programovacími jazyky.

Blokový diagram ukazuje 32-bitový průchod čipem ARM a některé z jeho hlavních funkčních jednotek. Tok dat touto cestou není řízen jednou kontrolní jednotkou jako u konvenčních procesorů, ale řádom separátních funkčních jednotek. Dekódér instrukcí je programovatelný logický řetězec, v němž jsou instrukce pevně zakotveny. Není zde mikrokódová ROM, resp. není tu žádný mikrokód. Bity v aktuálních slovech instrukcí poskytují většinu řídících informací.

ARM může vyvolat instrukci z paměti, zatímco je předchozí instrukce dekódována a provedení předchůdkyně této instrukce je dokončováno v ALU (aritmetické logické jednotce). Tato situace, která maximalizuje průchodus procesoru, trvá po tu dobu, dokud ARM provádí operace z registru do registru nepřetržitě, bez skoků. Architektura load-and-store tak vyplácí dividendy svou efektivností. Acorn naměřil maximální rychlosť přenosu dat mezi procesorem a pamětí frekvencí 18 MHz.

Jednotky podmíněného sekvencera a instrukčních skoků provádějí hlavní testy. Jestliže momentální instrukční podmínkový test selže, instrukce je vyžázena bez přerušení běhu následujících instrukcí.

Procesor, který pracuje v prostředí virtuální paměti, musí mít restarty. Jestliže instrukce s přístupem k paměti - například store - žádá přístup do části paměti,

která není přístupná, "paměťový manažer" nařídí její zrušení. Když procesor obdrží signál zrušení, musí provést restart, obnovit stav procesoru a provést některé další opravné akce. Kdyby bylo použito tzv. zpožděné větvení (model Berkeley - instrukce skoku je redefinována po provedení další instrukce), byla by uvedená operace hůře proveditelná.

Tým Acornu namísto toho zvolil cestu testů, a tak učinil všechny instrukce ARM restartovatelné. Nicméně samotný hardware neudělá všechnu opravnou práci; pouze konzervuje potřebnou informaci, takže teprve uživatelův software může znovu nastavit stav procesoru za využití konzervované informace.

ARM dosáhl požadované krátké reakční doby přerušení částečně díky absenci nepřerušitelných multicyklových instrukcí, částečně díky systémovým registrům, které zbabují nutnosti uchovávat uživatelské registry.

Extrémně vysoká frekvence přenosu dat mezi procesorem a pamětí je dosažena díky širokým nemultiplexovým datovým a adresovým sběrnicím a docela skromným časem cyklu (150 nanosekund) - proto nemusí používat prvky drahé statické paměti. Čip má řídící signály, které mohou vydobýt o 30 procent větší výkon z levných 4 MHz dynamických pamětí RAM použitím cyklů stránkovacího módu.

SOFTWARE

Na rozdíl od mnoha nových čipů má ARM již docela dobré softwarové zázemí - např. překladač BBC Basicu, LISP compiler s celoobrazovkovým editorem, komplátory pro BCPL a Modula-2. Pascal, C, FORTRAN a Prolog jsou ve výrobě pro potřeby vědců a výzkumu umělé inteligence.

Obchodní oddělení Acornu, jedno z nově vytvořených poté, co Acorn převzal koncern Olivetti, je zodpověné za návrh a výrobu ARM. Ale je značně skoupé na informace. Zatím není známo, v jakém výrobku bude nasazen první ARM. ACORN sdělil zatím jen tolik, že bude prodávat čipy jiným výrobcům, z nichž několik už "něco" připravuje.

ZÁVĚR

Acorn bezmála zkrachoval počátkem roku 1985, kdy Londýn stlačil cenu akcií (tedy i ceny zboží) k podlaze během povánočního výrodejního "masakru" počítaců. Italštaká společnost Olivetti firmu zachránila a nyní je nejvyšším držitelem jejich akcií. Tvrdí se, že v té době Olivetti ještě nic nevěděla o projektu ARM. Je-li to pravda, bylo později vedení Olivetti určitě přejemně překvapeno.

V ARM má Acorn/Olivetti jeden z prvních, navíc výjimečných komerčních RISC procesorů na světě. ARM by mohl přinést revoluční změny do oblasti levných domácích počítačů. Je překvapujícím potvrzením správnosti filozofie RISC v termínech výkonů, času potřebného k vývoji a nízkých výrobních nákladů.

BYTE 6/86

Přeložil R. PLETKA

Herbář nápadů a zkušenosti

Jak naučit PMD 85 - 1 česky

Mikropočítač PMD 85-1 neumí zobrazovat písmena malé abecedy. V některých případech je navíc nezbytné mikropočítačem zpracovávat i české texty - jde o přípravu nejrůznějších písemností, sestavení jmenných seznamů řazených podle příjmení osob atd. Tato potřeba se projevuje zejména při spojení mikropočítače s tiskárnou, která v souboru znaků kompletní českou abecedu má. V našem případě to byl elektronický psací stroj.

Problém vyřešili před časem svazáci z městského výboru SSM v Praze. Jejich způsob je však chráněn přihláškou ZN a technické podrobnosti nejsou známy. Nabízíme vlastní, vyzkoušené řešení.

K němu stačí 4 kusy pamětí EPROM typu K573RF1 nebo MHB8708, možnost jejich naprogramování a kousek drátu. Tímto vybavením upravíte operační systém tak, že na obrazovce uvidíte texty psané v češtině, které pak můžete výstupním portem posílat do vhodné tiskárny - celý tento článek je tímto jednoduchým editorem zpracován a vypsán psacím strojem ROBOTRON S 6011. Texty je rovněž možné nahrát na mgf kazetu a archivovat.

Klávesnice: Asi těžko seženete jinou než má PMD. Psaní malých písmen umožnuje i stávající provedení se současným stiskem klávesy SHIFT, i když se zobrazují "čínské znaky". Chybějí však klávesy pro malá písmena české abecedy - ě, š, č atd. Aby rozdíly mezi psaním na psacích strojích a PMD byly co nejmenší, jsou znaky: ě, ě, š, č, ř, ž, ý, á, í, é, ú, ů přiřazeny klíčům K12 až K23 (tedy KO až K11 se současným stiskem klávesy SHIFT). V důsledku toho není psaní sice úplně stejně jako u psacího stroje, ale je vyhovující. Nespornou předností je, že nemusíme vůbec nic na klávesnici měnit.

Kódování: Pro kompletní českou abecedu je určen kód KOI 8-čs, který je osmibitový. Ten v PMD nemůžeme využít, protože pro znaky a základní řídící příkazy je k dispozici jen sedmibitový kód ASCII. Zvolili jsme (nebyli jsme ničím vázáni) toto přiřazení (HEX):

05, ě 06, š 07, č 08, ř 09, ž 10, ý 11, á 12, í 13, é 14, ú 15, ů 16.

Při tomto rozhodování musíte vzít v úvahu možnosti vaší tiskárny a nezapomeňte, že kódy OA, OD a 1C využívá monitor jako řídící (LF, CR, CLS).

Monitor: Originální monitor je ve čtyřech pamětech PROM v objímkách, s adresací (HEX) 8000 - 83FF č.I, 8400 - 87FF č.II, 8800 - 8BFF č.III, 8C00 - 8FFF č.IV. Generátor znaků je umístěn od adresy 8600 do 87FF, místo pro rozšíření o malá písmena

Herbář nápadů a zkušeností

není. Proto použijeme další paměť, kterou naprogramujeme kompletní sestavou všech potřebných znaků (na 1 znak 8 bajtů, celkem tedy 1 KB). Zapojíme ji paralelně nasu-nutím na některou ze čtyř pamětí, kromě vývodu č. 20 - ten odehneme a zapojíme kous-kem drátu k vývodu č. 11 dekodéru 3205 (je blíže k mikroprocesoru) - paměť bude aktivní na adresách 9000H - 93FFH. Správnou funkci monitoru zajistíme výměnou pamětí PROM č.II, III a IV za paměti EPROM naprogramované stejně jako původní, až na tyto změny (HEX):

paměť č.II od adr. 8451: 05, 06, 07, 08, 09, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16

paměť č.III adr. 8ABC: 90

paměť č.IV adr. 8FFB: 90

A to je všechno. Přeji příjemnou a užitečnou práci v mateřské řeči s mikropočí-tačem.

Ing. Švitorka

ADR	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F
9000	FF															
9010	FF															
9020	FF	OA	04	00	00	00	00	00	00							
9030	OA	04	00	OE	11	1F	01	OE	OA	04	00	1E	01	OE	10	0F
9040	OA	04	00	1E	01	01	01	1E	0A	04	00	1A	06	02	02	02
9050	FF															
9060	FF															
9070	FF															
9080	OA	04	00	1F	08	04	02	1F	08	04	11	11	11	1E	10	0C
9090	08	04	00	OE	10	1E	11	1E	08	04	00	06	04	04	04	0E
90A0	08	04	00	OE	11	1F	01	OE	08	04	00	11	11	11	11	1E
90B0	04	0A	04	11	11	11	11	1E	FF	EE	FF	FF	FF	FF	FF	FF
90C0	FF															
90D0	FF															
90E0	FF															
90F0	FF															
9100	00	00	00	00	00	00	00	04	04	04	04	04	04	00	04	00
9110	OA	0A	00	00	00	00	00	0A	0A	1F	0A	1F	0A	0A	00	00
9120	OE	15	15	OE	14	15	OE	00	03	13	08	04	02	19	18	00
9130	04	0A	0A	06	15	09	16	00	04	04	02	00	00	00	00	00
9140	08	04	02	02	02	04	08	00	02	04	08	08	08	04	02	00
9150	00	04	15	OE	15	04	00	00	00	04	04	1F	04	04	00	00
9160	00	00	00	00	02	02	01	00	00	00	00	1F	00	00	00	00
9170	00	00	00	00	00	00	02	00	00	10	08	04	02	01	00	00
9180	OE	11	19	15	13	11	OE	00	04	06	04	04	04	04	0E	00
9190	OE	11	10	0C	02	01	1F	00	1F	10	08	1C	10	11	0E	00

91AO	08	0C	0A	09	1F	08	08	00	1F	91	0F	10	10	11	0E	00
91BO	1C	02	01	0F	11	11	0E	00	1F	10	08	04	02	02	02	00
91CO	0E	11	11	0E	11	11	0E	00	0E	11	11	1E	10	08	07	00
91DO	00	00	00	00	02	00	02	00	00	00	04	00	04	04	02	00
91EO	08	04	02	01	02	04	08	00	00	00	1F	00	1F	00	00	00
91FO	02	04	08	10	08	04	02	00	0E	11	10	08	04	00	04	00
9200	06	11	19	15	1D	01	0E	00	04	0A	11	11	1F	11	11	00
9210	0F	11	11	0F	11	11	0F	00	CE	11	01	01	01	11	0E	00
9220	0F	12	12	12	12	12	0F	00	1F	01	01	0F	01	01	1F	00
9230	1F	01	01	0F	01	01	01	00	OE	01	01	01	19	11	1E	00
9240	11	11	11	1F	11	11	11	00	OE	04	04	04	04	04	0E	00
9250	10	10	10	10	11	11	0E	00	11	09	05	03	05	09	11	00
9260	01	01	01	01	01	01	0F	00	11	1B	15	15	11	11	11	00
9270	11	11	13	15	19	11	11	00	OE	11	11	11	11	11	0E	00
9280	0F	11	11	0F	01	01	01	00	OE	11	11	11	15	09	16	00
9290	0F	11	11	0F	05	09	11	00	OE	11	01	0E	10	11	0E	00
92A0	1F	04	04	04	04	04	04	04	00	11	11	11	11	11	0E	00
92B0	11	11	11	0A	0A	0A	04	04	00	11	11	11	15	15	0A	00
92C0	11	11	0A	04	0A	11	11	00	11	11	0A	04	04	04	04	00
92D0	1F	10	08	04	02	01	1F	00	07	01	01	01	01	01	07	00
92E0	00	01	02	04	08	10	00	00	1C	10	10	10	10	10	1C	00
92F0	0E	11	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	1F	00
9300	02	04	08	00	00	00	00	00	00	00	0E	10	1E	11	1E	00
9310	01	01	0F	11	11	11	0F	00	00	00	1E	01	01	01	1E	00
9320	10	10	1E	11	11	11	1E	00	00	00	0E	11	1F	01	0E	00
9330	08	04	04	0E	04	04	04	02	00	00	1E	11	11	1E	10	0C

.....

9340	01	01	0F	11	11	11	11	00	04	00	06	04	04	04	0E	00	
9350	08	00	08	08	08	08	09	06	02	02	12	0A	06	0A	12	00	
9360	06	04	04	04	04	04	0E	00	00	00	08	15	15	15	15	00	
9370	00	00	0F	11	11	11	11	00	00	00	0E	11	11	11	0E	00	
9380	00	00	0F	11	11	0F	01	01	00	00	1E	11	11	1E	10	10	
9390	00	00	1A	06	02	02	02	00	00	00	1E	01	0E	10	0F	00	
93A0	00	04	0E	04	04	04	08	00	00	00	11	11	11	11	1E	00	
93B0	00	00	11	11	0A	0A	0A	04	00	00	00	11	11	15	15	0A	00
93C0	00	00	11	0A	04	0A	11	00	00	00	11	11	11	1E	10	0C	
93D0	00	00	1F	08	04	02	1F	00	08	04	04	02	04	04	08	00	
93E0	04	04	04	00	04	04	04	00	02	04	04	04	08	04	04	02	00
93F0	00	1C	0E	01	00	C0	00	00	0A	15	0A	15	0A	15	0A	15	

Úprava obrázků ze ZX-Spectra pro IQ 151

Od začátku roku 1987 je dodáván jako příslušenství k IQ151 modul GRAFIK. Tento modul doplňuje počítač o grafiku 512x256 bodů. Pro práci s modulem je dodáván BASIC G, což je původní BASIC 6 rozšířený o 17 grafických příkazů. Modul nesouží k zobrazování textů, takže spolu s ním musíme použít videopaměť. Použitá VIDEOARAM pracuje nezávisle na modulu GRAFIK.

S modulem lze pracovat ve strojovém kódu za použití instrukcí IN a OUT. Pro styk s počítačem obsahuje modul jeden obvod 8255 a jeden 3212. Z toho plyne, že nejprve musíme inicializovat obvod 8255:

```
MVI A 80  
OUT D3
```

Modul pracuje ve dvou režimech - přístupu bitovém a bajtovém. Jak plyne z názvu, režimy se liší způsobem adresování obrazových elementů. Volba režimu se provádí na portu D2. Jednotlivé bity D2 plní tyto funkce:

- bit 7 - spolupráce GRAFIK-8000: 0 = zakázána; 1 = povolena
- bity 6-4 - rezervovány pro řízení barvy
- bit 3 - výstup videosignálu: 0 = obrázek zakázán; 1 = povolen
- bit 2 - priorita: 0 = procesor; 1 = video
- bit 1 - bod: 0 = svítí; 1 = nesvítí
- bit 0 - přístup: 0 = bitový; 1 = bajtový

Hodnota součadnice y se zadává na port D1, součadnice x na D0 (bajtový přístup), nebo na D0 a D4 (bitový přístup). Při bajtovém přístupu je D4 bajt na [x,y].

Pro převod grafiky ze Spectra je použit bajtový přístup. Program postupně načítá jednotlivé bajty do střadače a "rozdvojuje" je do registrového páru BC. Takto upravená data vysílá do modulu GRAFIK. Samozřejmě bylo nutné počítat s rozdělením videoRAM Spectra na třetiny, takže se program skládá z několika do sebe vnořených částí.

Program jsem umístil od adresy 2000, ale pomocí některého z unifikované řady assemblerů si jej lze přeložit kamkoli do volné RAM.

Pokud máme program úspěšně přeložen, a např. na adrese 2000 pomocí "přetahováku" umístěnu "obrazovku" ze ZX-Spectra, můžeme v režimu MONITOR zavelet C200. Zadáme adresu 2000 a po potvrzení se nám obrázek vyjeví v celé své černobílé kráse. Jelikož si program nevímá paměti atributů, vypadá obrázek tak, jako když na Spectru nastavíme pro celou obrazovku PAPER černý a INK bílý.

Doufám, že se můj program stane vítaným pomocníkem všem uživatelům IQ151.

- autor neznámý -

PŘEVOD ZX OBRAZOVKY NA MODUL GRAFIK

Skok na začátek vlastního programu

EX 0200 C3 ST JMP ST

TABULKÁ MASEK PRO PŘEVOD JEDNOTLIVÝCH BAJTŮ

MA 0203 FC 03 F3 0C CF 30 3F C0

INICIALIZACE UKAZOVATKA A ČÍTAČE

SI Ø2ØB 21 MA LXI H MA ; do HL adresa tabulky masek
Ø2ØE 2B DCX H ; zmenšená o 1
Ø2ØF 16 Ø4 MVI D Ø4 D ; počáteční stav čítače bitů
TEST BITU JE-li 1, NULUJ ODPOVÍDAJÍCÍ BIT V B
B Ø211 Ø7 RLC ; přesuv bitu do CY
Ø212 F5 PUSH PSW ; uložit střadač
Ø213 DA A1 JC A1 ; test bitu
Ø216 23 INX H ; nastavení ukazatele na odpovídající masku
Ø217 78 MOV A,B ;
Ø218 AØ ANA M ; nulování odpovídajících bitů ve výsledku
Ø219 23 INX H ; nastavení ukazatele na novou masku
Ø21A C3 AF JMP AF ; skok na konec cyklu

BIT JE Ø. NASTAV ODPOVÍDAJÍCÍ BITY V B

A1 Ø21D 23 INX H ;
Ø21E 23 INX H ; nastavení odpovídající masky
Ø21F 78 MOV A,B ;
Ø22Ø B6 ORA M ; nastavení odpovídajících bitů ve výsledku

TEST, JE-LI DOKONČEN PŘEVOD PRVNÍCH ČTYŘ BITŮ

AF Ø221 47 MOV B,A ; uschování výsledku
Ø222 F1 POP PSW ; návrat zpracovávaného bajtu
Ø223 15 DCR D ; dekrementace čítače
Ø224 C2 B JNZ B ; není-li převod skončen, převádí dále

ZNOVUNASTAVENÍ REGISTRU HL a D

C Ø227 21 MA LXI H MA ; do HL adresa tabulky masek
Ø22A 2B DCX H ; zmenšená o 1
Ø22B 16 Ø4 MVI D Ø4 D ; počáteční stav čítače bitů

TESTUJE BITY V DRUHÉ ČÁSTI

A PROVÁDÍ JEJICH NULOVÁNÍ

CX Ø22D Ø7 RLC ; přesun bitu do CY
Ø22E F5 PUSH PSW ; uložení zpracovávaného bajtu
Ø22F DA B1 JC B1 ; test bitu
Ø232 23 INX H ; nastavení masky
Ø233 79 MOV A,C ;
Ø234 A6 ANA M ; nulování odpovídajících bitů ve výsledku
Ø235 23 INX H ; nová maska
Ø236 C3 BF JMP BF ; konec převodu

PROVÁDÍ NASTAVENÍ BITU V D REGISTRU

B1 Ø239 23 INX H ;
Ø23A 23 INX H ; ukazatel na žádanou masku
Ø23B 79 MOV A,C ;
Ø23C B6 ORA M ; nastavení odpovídajících bitů

TESTUJE KONEC PŘEVODU

Bf Ø23D 4F MOV C,A ; uschování výsledku
Ø23E F1 POP PSW ; návrat zpracovávaného bajtu

Herbář nápadů a zkušeností

Ø23F 15	DCR D	; dekrementace čítače bitů
Ø24Ø C2 CX	JNZ CX	; není-li převod skončen, převáděj dále
Ø243 C9	RET	; návrat z podprogramu

PROVÁDÍ INICIALIZACI MODULU GRAFIK

ST Ø244 3E 8Ø	MVI A 8Ø C §	; maska pro CWR 8255
Ø246 D3 D3	OUT D3 S	; na odpovídající port
Ø248 3E 87	MVI A 87 G	; maska pro nastavení funkce modulu GRAFIK
Ø24A D3 D2	OUT D2 R	; na port D2
Ø24C 21 FF 3F	LXI H 3FFF	; počáteční stav čítače souřadnic

SMAZÁNÍ GRAFIKU, ZADÁNÍ POČÁTEČNÍ ADRESY PŘEVODU

Ø1 Ø24F 7D	MOV A,L	; y-ová souřadnice do střadače
Ø25Ø D3 Ø1	OUT D1 Q	; nastavení této souřadnice v modulu GRAFIK
Ø252 7C	MOV A,H	; x-ová souřadnice do střadače
Ø253 D3 ØØ	OUT DØ P	; vyslání do modulu GRAFIK
Ø255 97	SUB A	; nulování střadače
Ø256 D3 D4	OUT D4 T	; nulování bajtu na souřadnicích x,y
Ø258 2D	DCR L ,	; nová souřadnice y
Ø259 7D	MOV A,L	; ;
Ø25A FE FF	CPI FF ♦	; test konce jednoho sloupce
Ø25C C2 Ø1	JNZ Ø1	; není-li konec, pokračuj v mazání sloupce
Ø25F 25	DCR H	; nová souřadnice x
Ø26Ø 7C	MOV A,H	; ;
Ø261 FE FF	CPI FF ♦	; test konce mazání
Ø263 C2 Ø1	JNZ Ø1	; není-li smazáno, pokračuj v mazání
Ø266 3E 8F	MVI 8F C	; maska pro nastavení funkce modulu GRAFIK
Ø268 D3 D2	OUT D2 R	; na port D2
Ø26A 21 TX	LXI H TX	; adresa textu do HL
Ø26D CD 88 F4	CALL F488	; tisk textu
Ø27Ø CD C3 F4	CALL F4C3	; vstup H' z klávesnice
Ø273 E5	PUSH H	; uložit do zásobníku
Ø274 CD 47 F6	CALL F647	; smazání videoprogram
Ø277 1F		; kód pro smazání
Ø278 21 8ØEF	LXI H EF8Ø	; adresa kurzoru
Ø27B 22 ØC ØØ	SHLD ØØØC	; nastavena
Ø27E E1	POP H	; návrat adresy převodu
Ø27F 11 FF ØØ	LXI D ØØFF	; souřadnice x,y

POSTUPNĚ ZOBRAZUJE TŘI TŘETINY OBRAZU, NÁSLEDUJE NÁVRAT DO MONITORU

SM Ø282 CD 13	CALL 13	; zobrazení horní třetiny obrázku
Ø285 1E BF	MVI E BF ?	; y-ová souřadnice střední třetiny
Ø287 CD 13	CALL 13	; zobrazení střední třetiny
Ø28A 1E 7F	MVI E 7F ♦	; y-ová souřadnice dolní třetiny
Ø28C CD 13	CALL 13	; zobrazení dolní třetiny
Ø28F C9	RET	; návrat do monitoru

ZOBRAZÍ JEDEN BODOVÝ ŘÁDEK
A JE POČET BAJTŮ V ŘÁDKU


```

OR 0290 3E 20    MVI A 20      ; počet bajtů
0292 16 00    MVI D 00      ;
POSTUPNĚ PROVÁDÍ EXPANZI JEDNOTLIVÝCH BAJTU A UMISŤUJE JE DO MODULU GRAFIK
IR 0294 F5    PUSH PSW      ;
0295 7E    MOV A,M      ; vyzvednutí originálu obrazového bajtu
0296 E5    PUSH H       ; uložení adresy
0297 D5    PUSH D       ; uložení souřadnic x,y
0298 CD SI    CALL SI      ; převod jednoho bajtu
029B D1    POP D       ; návrat souřadnic
029C 7B    MOV A,E      ; nastavení y-ové souřadnice v modulu
029D D3 01    OUT D1 Q      ;
029F 7A    MOV A,D      ; nastavení x-ové souřadnice v modulu
02A0 D3 D0    OUT DO P      ;
02A2 78    MOV A,B      ; 1, bajt výsledku do střadače
02A3 D3 D4    OUT D4 T      ; a do modulu GRAFIK
02A5 14    INR D       ; x= x + 1
02A6 7A    MOV A,D      ; x-ová souřadnice do střadače
02A7 D3 D0    OUT DO P      ; a do modulu GRAFIK
02A9 79    MOV A,C      ; 2.bajt výsledku do střadače
02AA D3 D4    OUT D4 T      ; a do modulu GRAFIK
02AC 14    INR D       ; x= x + 1
02AD E1    POP H       ; návrat adresy
02AE 23    INX H       ; inkrementace adresy
02AF F1    POP PSW      ;
02B0 3D    DCR A       ;
02B1 C2 1R    JNZ 1R      ; test konce zobrazování jednoho bodového řádku
02B4 C9    REJ        ; návrat z podprogramu
VYKRESLÍ JEDNU TŘETINU OBRÁZKU
13 02B5 3E 08    MVI A 08 H      ; počet znakových řádků
HG 02B7 F5    PUSH PSW      ;
02B8 CD 8     CALL 8       ; zobrazení osmi bodových řádků
02B8 7B    MOV A,E      ; y-ová souřadnice do střadače
02BC C6 3F    ADI 3F ?      ; posuv na další bodový řádek
02BE 5F    MOV E,A      ; souřadnice do registru E
02BF F1    POP PSW      ;
02C0 3D    DCR A       ; další znakový řádek
02C1 C2 HG    JNZ HG      ; test konce třetiny
02C4 C9    RET        ; návrat z podprogramu
VYKRESLÍ 8 BODOVÝCH ŘÁDKŮ JAKO NA SPECTRU
8 02C5 3E 08    MVI A 08 H      ; počet bodových řádků
NU 02C7 F5    PUSH PSW      ;
02C8 CD OR    CALL OR      ; tisk jednoho bodového řádku
02CB 7B    MOV A,E      ; y-ová souřadnice do střadače
02CC D6 08    SUI 08 H      ; posuv o 8 dolů
02CE 5F    MOV E,A      ; y-ová souřadnice do registru E

```

```

02CF F1      POP PSW      ;
02D0 3D      DCR A       ; další bodový řádek
02D1 C2 NU    JNZ NU     ; test konce zobrazovani
02D4 C9      RET         ; navrat z podprogramu

```

TABULKA TEXTU

```

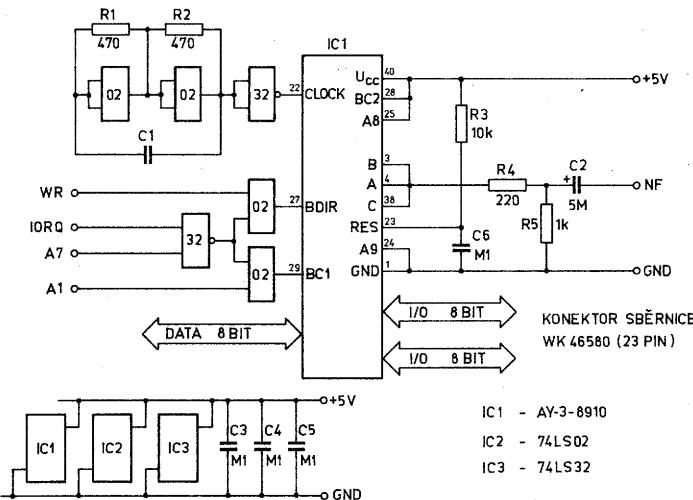
TX 02D5 ZADEJ ADRESU: ■■■
99 02E4 00      NOP

```

Zvukový generátor pro ZX Spectrum

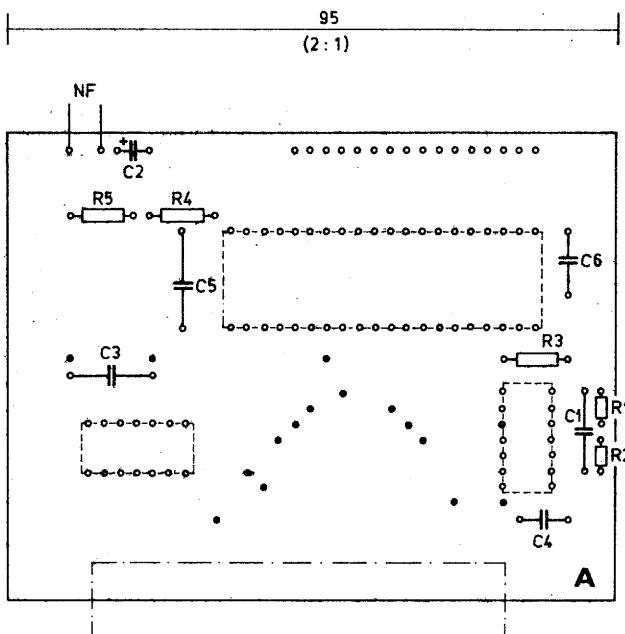
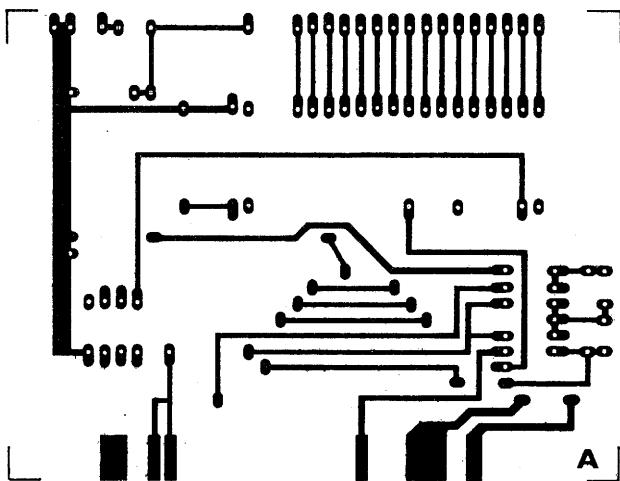
Připojením popisovaného zapojení ke Spectru získáme velmi výkonný generátor (jako u Spectra 128K, Commodoru, Atari apod.) pro tvorbu zvukových efektů, resp. simulaci zvukových hudebních nástrojů. Hlavní částí je zvukový procesor AY-3-8910 nebo AY-3-8912. V zapojení je použit první z nich. Procesor má 3 kanály pro tvorbu tónů a 1 šumový generátor. Z jeho 16 registrů je 14 řídících, 2 slouží jako vstupně/výstupní (I/O) porty (AY-3-8912 má jen 1 I/O port, což je jediný rozdíl mezi nimi). Funkce registrů je uvedena v tabulce. Připojení procesoru k počítači je možné buď přes PIO 8255 nebo samostatně. Zvolil jsem druhou možnost.

Dekodér adresy je tvořen obvody 7432 a 7402. Polovina 7402 je generátor řídícího kmitočtu pro procesor. Dvě hradla, zapojená jako multivibrátor, kmitají na frekvenci přibližně 2 MHz. Je možné použít i řídící kmitočet pro Z80 Spectra (je vyveden na

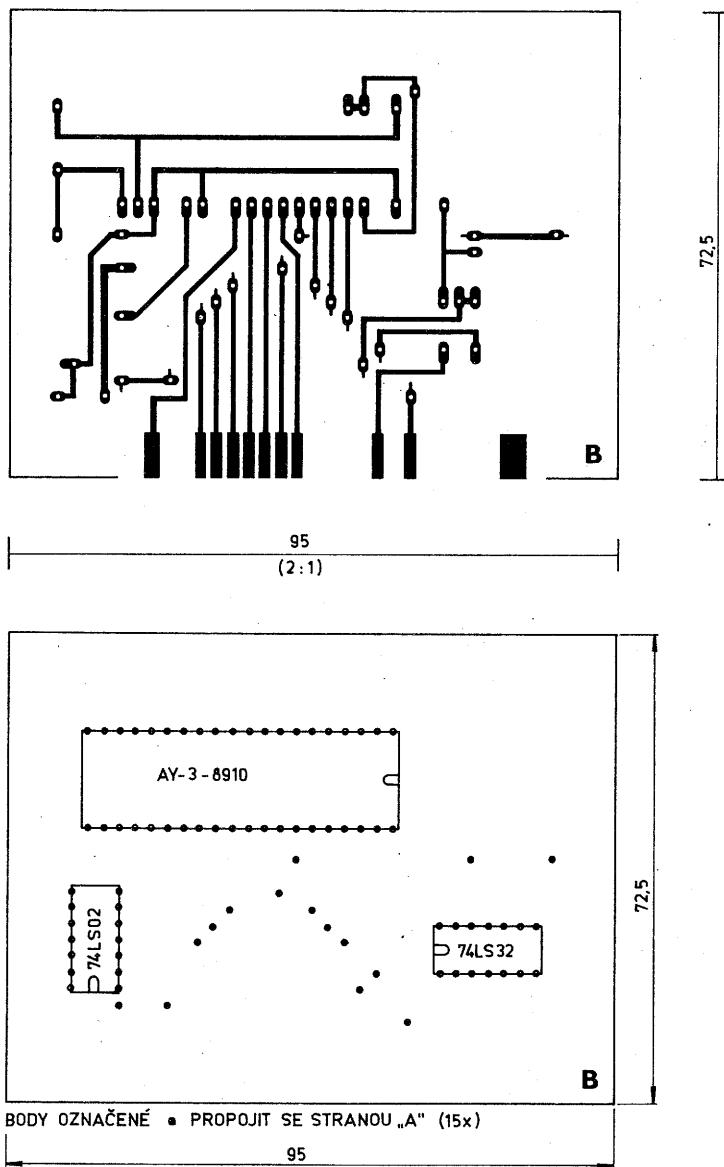

Obr. 1

IC1 - AY-3-8910
IC2 - 74LS02
IC3 - 74LS32

Obr. 2a Zapojení plošného spoje - strana "A"

Obr. 2b Zapojení plošného spoje - strana "B"

sběrnici), ale musíme počítat s tím, že ULA "občas" hodiny procesoru blokuje. Řídící kmitočet je dělen v jednotlivých registrech kanálů A,B,C podle vzorce:

$$F_k = \frac{F_h}{16 \cdot n}$$

F_k - výstupní frekvence kanálu

F_h - řídící kmitočet

n - číslo v rozsahu 1-4096

R0 - z tabulky registrů vidíme, že kanál A nastavujeme změnou hodnoty v registrech 0 a 1 (B 2-3, C 4-5). Registr 0 je pro jemné ladění 8-bitové, R1 pro hrubé ladění 4-bitové. Proto n je max. 4096 (1,5-bajtové ladění). Např. když chceme, aby kanál A hrál komorní A (440 Hz) a kmitočet hodin bude 2 MHz, pak:

$$n = 2000 \cdot 10^{12} \cdot 3 / 440 / 16 = 284$$

Toto číslo teď musíme vložit do registrů 1 a 0 podle:

$$R0 = n - \text{INT}(n / 256) \cdot 256 ; R0=28$$

$$R1 = \text{INT}(n / 256) ; R1=1$$

To platí i pro nastavení kanálů B a C vregistrech 3-5.

R6 - 5-bitový registr pro nastavení barvy šumu (dekadicky v rozsahu 0-31).

R7 - hlavní registr pro míchání kanálů, šumu do jednotlivých kanálů a I/O zařízení. Když chceme, aby hrál kanál A, vložíme do registru hodnotu 254 (hodnoty se nastavují negované!).

Příklad: Chceme nechat znít jen kanál A. Z tabulky vidíme, že je to bit 0, který má dekadickou hodnotu 1. Pak hodnota vložená do R7 bude 255-1=254.

R8, R9, R10 - nastavování hlasitosti a volba modulační křivky tónu. Hlasitost nastavujeme v rozsahu 4 bitů, tedy 0-15. Když do registru vložíme 16, je umožněna modulace v závislosti na nastavení R11, R12, R13.

R11, R12 - dva jednobajtové registry pro jemné a hrubé nastavení modulace podle křivky v R13.

R13 - 4-bitový registr pro volbu tvaru modulační křivky tónu.

R14, R15 - I/O porty, volně použitelné.

Tabulka nastavení hodnot vregistrech R0 - R15

REG.	BIT	7	6	5	4	3	2	1	Ø
R0	kanál A jemné ladění								Ø - 255
R1	" A hrubé "								Ø - 15
R2	" B jemné "								Ø - 255
R3	" B hrubé "								Ø - 15
R4	" C jemné "								Ø - 255
R5	" C hrubé "								Ø - 15
R6	šumový generátor barva								Ø - 31
R7	Mix	IN	/OUT	sum		ton			
		I01	I02	C	B	A	C	B	A

Herbář nápadů a zkušeností

R8	hlasitost	M	rozsah	Ø - 15
R9	hlasitost	M	rozsah	Ø - 15
R1Ø	hlasitost	M	rozsah	Ø - 15
R11	modulační křivka jemně			Ø - 255
R12	modulační křivka hrubě			Ø - 255
R13	Tvar modulační křivky			Ø - 15
R14		8	bitový I/O port	
R15		8	bitový I/O port	

Dále je důležité znát způsob zápisu a čtení procesoru. To nám prozradí log. stavu na vývodech BDIR a BC1:

Funkce	BDIR	BC1
čtení	0	1
zápis	1	0

Z toho vychází poměrně jednoduchý dekodér adresy pro zápis i čtení. Zvolil jsem adresu 221 a 223. Dekódujeme tedy bit 7, bit 1, IORQ a WR. Tak obsáhneme všechny kombinace tabulky.

Pro sestavení a kontrolu zapojení můžeme zvukový generátor připojit ke Spectru a programovat. Kdo má možnost, změří si ještě předtím frekvenci hodin, z níž pak odvodí hodnoty pro nastavení tónů v jednotlivých kanálech. Frekvence v uvedeném zapojení je cca 2,2 MHz. Výstup generátoru připojíme na vstup kvalitního zesilovače, protože generátor hraje v rozsahu 8-10 oktáv.

Program na obr. 3 vypočítá všechny hodnoty pro nastavení kanálů v rozsahu 8 oktáv.

Na obr. 4 je krátký program, který ze Spectra v kombinaci s generátorem udělá klavír (hraje jen celé tóny).

Program na obr. 5 slouží manuálnímu nastavení hodnot v jednotlivých registrech a experimentování se zvukem. Při práci s tímto programem poznáme, jak se vlastně zvukový generátor programuje. Můžeme to udělat i přímo. Např. když chceme do registru 7 zapsat hodnotu 254, provedeme:

```
OUT 221,7 : REM volba registru  
OUT 223,254: REM zápis hodnoty
```

A pro čtení hodnot:

```
OUT 221,7 : REM čtení z registru 7  
PRINT IN 221: REM přečtení vložené hodnoty
```

Přeji vám mnoho příjemných chvil při poslechu nových a zajímavých zvukových efektů.

G. JORDANOV


```

10 BORDER 6: PAPER 6: INK 0: CLS : POKE 23658,8
15 LET t$="C C#D D#E F F#G G#A A#H "
20 INPUT "F-OSCILATORA=? (KHz) ";f
25 LET pc=0: FOR n=0 TO 7: PRINT "" INVERSE 1; BRIGHT 1;"PC
NOTA/OKT FREK L-BYT H-BYT": PRINT PAPER 3; INK 7; INVERSE
1;_
30 FOR m=1 TO 24 STEP 2: LET pc=pc+1: READ t
50 LET x=(f*1e3)/t/16
60 LET x1=INT ((x-INT (x/256)*256): LET xh=INT (x/256)
70 LET h=xh: GO SUB 200: LET j$=h$: LET h=x1: GO SUB 200: LET
k$=h$
80 PRINT pc;TAB 4;t$(m TO (m+1));"-";n;TAB 12;t;TAB (21-LEN (
STR$ x1));x1;"/";k$;TAB (29-LEN (STR$ xh));xh;"/";j$
90 NEXT m: PRINT BRIGHT 1;_
: PRINT #1;TAB 10; FLASH 1;"NIECO STLAC!": PAUSE 0: CLS : NEXT
n: PRINT AT 10,11; FLASH 1;"OPAKOVAT ?": INPUT x$: IF x$="A" T
HEN CLS : RESTORE 100: GO TO 25
95 RUN .
100 DATA 16.4,17.3,18.4,19.4,20.6,21.8,23.1,24.5,26.0,27.5,29.
1,30.9
110 DATA 32.7,34.6,36.7,38.9,41.2,43.7,46.2,49,51.9,55,58.3,61
7
120 DATA 65.4,69.3,73.4,77.8,82.4,87.3,92.5,98.0,103.8,110.0,1
16.5,123.5
130 DATA 130.8,138.6,146.8,155.6,164.8,174.6,185.0,196.0,207.7
,220.0,233.1,246.9
140 DATA 261.6,277.2,293.7,311.1,329.6,349.2,370.0,392.0,415.3
,440.0,466.2,493.9
150 DATA 523.3,554.4,587.3,622.3,659.3,698.5,740.0,784.0,830.6
,880.0,932.3,987.8
160 DATA 1046.5,1108.7,1174.7,1244.5,1318.5,1396.5,1480.0,1568
,0,1661.2,1760.0,1864.7,1975.5
170 DATA 2093.0,2217.5,2349.3,2489.0,2637.0,2793.8,2960.0,3136
,0,3322.4,3520.0,3729.3,3951.1
200 LET h$=" "
210 LET h1=h: FOR o=LEN h$ TO 1 STEP -1: LET x1=h1-INT (h1/16)
*16: LET h$(o)=CHR$ ((x1+CODE "0"+7*(x1>9))): LET h1=INT (h1/16):
NEXT o
220 RETURN
300 SAVE "SOUND/DATA" LINE 10

```

DBR.3 - PROGRAM VYRATA HODNOTY REGISTROV PRE JENNOLIVE TONY

Herbář nápadů a zkušeností

```
10 BORDER 6: PAPER 6: INK 0: CLS : POKE 23658,8
20 OUT 221,7: OUT 223,248: OUT 221,8: OUT 223,16: OUT 221,9:
OUT 223,16: OUT 221,10: OUT 223,16: OUT 221,11: OUT 223,255: OU
T 221,12: OUT 223,40
50 PRINT AT 10,10;"KLAVESY A-K"
100 LET A$=INKEY$: IF A$="" THEN GO TO 100
110 IF A$="A" THEN RESTORE 2000: FOR N=0 TO 5: READ A: OUT 22
1,N: OUT 223,A: NEXT N: GO TO 1000
120 IF A$="S" THEN RESTORE 2010: FOR N=0 TO 5: READ A: OUT 22
1,N: OUT 223,A: NEXT N: GO TO 1000
130 IF A$="D" THEN RESTORE 2020: FOR N=0 TO 5: READ A: OUT 22
1,N: OUT 223,A: NEXT N: GO TO 1000
140 IF A$="F" THEN RESTORE 2030: FOR N=0 TO 5: READ A: OUT 22
1,N: OUT 223,A: NEXT N: GO TO 1000
150 IF A$="G" THEN RESTORE 2040: FOR N=0 TO 5: READ A: OUT 22
1,N: OUT 223,A: NEXT N: GO TO 1000
160 IF A$="H" THEN RESTORE 2050: FOR N=0 TO 5: READ A: OUT 22
1,N: OUT 223,A: NEXT N: GO TO 1000
170 IF A$="J" THEN RESTORE 2060: FOR N=0 TO 5: READ A: OUT 22
1,N: OUT 223,A: NEXT N: GO TO 1000
180 IF A$="K" THEN RESTORE 2070: FOR N=0 TO 5: READ A: OUT 22
1,N: OUT 223,A: NEXT N: GO TO 1000
1000 OUT 221,13: OUT 223,0: GO TO 100
2000 DATA 81,8,40,4,20,2
2010 DATA 105,7,180,3,218,1
2020 DATA 153,6,76,3,166,1
2030 DATA 59,6,29,3,142,1
2040 DATA 140,5,198,2,99,1
2050 DATA 241,4,120,2,60,1
2060 DATA 103,4,51,2,25,1
2070 DATA 40,4,20,2,10,1
9000 SAVE "SOUND/DEMO" LINE 10
```

OBR. 4 DEMONSTRACNÝ PROGRAM – KLAVÍR

```
10 BORDER 6: PAPER 6: INK 0
40 INPUT "REGISTER ? ";R: IF R>13 THEN GO TO 100
50 OUT 221,R
60 INPUT "DATA ? ";D: OUT 223,D
70 CLS
80 FOR N=0 TO 15: OUT 221,N: PRINT AT N,0;N;AT N,4;IN 221: NE
XT N
90 GO TO 10
100 FOR N=0 TO 13: OUT 221,N: OUT 223,0: NEXT N: CLS : GO TO 8
0
200 SAVE "SOUND/REG" LINE 10
```

OBR. 5 MANUALNE NASTAVENIE REGISTROV

DEC.	CONTINUE	ATTACK	ALTERNATE	HOLD	TVAR
Ø	Ø	Ø	X	X	---
4	Ø	1	X	X	/
8	1	Ø	Ø	Ø	\~~~~~\~~~~~
10	1	Ø	1	Ø	~~~\~~~~~\~~~~~
11	1	Ø	1	1	V
12	1	1	Ø	Ø	\~~~~~\~~~~~
13	1	1	Ø	1	/
14	1	1	1	Ø	\~~~~~\~~~~~
15	1	1	1	1	/

Tabulka průběhu registru R13

MIKROPOČÍTAČE

Hry pro ZX Spectrum

2. část

ATIC ATAC (48K)

Jste ve strašidelném hradu, z něhož se musíte dostat ven. V pravé stěně první místnosti uvidíte dveře s nápisem A.C.G. To je východ. Abyste se jím dostali ven, musíte k němu najít velký zlatý klíč s písmeny ACG. Tento klíč musíte složit ze tří částí. Ty jsou poschovávány v různých místnostech hradu. Kromě částí velkého klíče najdete jídlo, malé barevné klíče a jiné drobnosti. Jídlo seberete tak, že se jej dotknete - tím se zvýší vaše energie (znázorněna na pravé straně obrazovky ubývajícím pečeným kuřetem). Ostatní předměty (včetně částí zlatého klíče) berete i pokládáte stisknutím tlačítka 'Z'. Tyto předměty můžete používat jako orientační značky (některé z nich mají i lepší použití, ale to musíte objevit sami).

V hradu je mnoho různých dveří. Bílé dveře se otvírají a zavírají samy od sebe v náhodných časových intervalech. Barevné mřížované dveře lze otevřít (natrválo)

pouze klíčem shodné barvy. V podlaze jsou padací dveře, které se také zavírají a otevírají náhodně. Jestliže na ně vstoupíte, propadnete se o patro níž.

Když vstoupíte do nějaké místnosti, po chvíli se v ní objeví barevné obláčky. Z nich se rodí strašidélka, která můžete zneškodnit. Při přímém doteku vám užírají kuče (energii). V některých místnostech jsou strašidla o něco větší a NEZNÍČITELNÁ (Hratě Dracula, mumie, Frankensteinovo monstrum, Zombie atd.). Dojde-li vám energie tj. z kuže zbyde jenom kostra), přijdete o jeden ze svých čtyř životů. Na začátku hry si vyberete postavu, kterou budete ovládat. Každá z těchto postav má jiné specifické schopnosti. Rytíř může procházet velkými stojacími hodinami, kouzelník knihovnami a otrok sudy s vínem. A každá z nich ostřeluje strašidélka jinými zbraněmi.

OVLÁDÁNÍ

Start hry:	'0'	-Předtím tlačítka 4,5,6 zvolit postavu
Pohyb doleva:	'Q'	
doprava:	'W'	
dolů:	'E'	
nahoru:	'R'	
Střelba:	'T'	
Brání a odkládání věcí:	'Z'	
Pauza:	'Caps Shift'	
Nekonečný počet životů:		
POKE 36519,0: POKE 35353,0		

UNDERWURLDE (48K)

Poté, co našel amulet ztracený v džungli (v SABRE WULF), ocitl se náš lovec v začarovaném zámku, z nějž se musí dostat ven. Zámek má přes 500 místností. Asi dvě třetiny tvoří podzemí. V levém rohu obrazovky 'DEPTH xx' vidíte, ve kterém patře se právě nacházíte. Jednička udává nejvyšší patro; čím je číslo větší, tím hlouběji jste. Zámek má tři východy. Všechny jsou v nejvyšším patře (DEPTH 01). V každém z nich vás očekává reklama na některou z dalších her firmy ULTIMATE. Abyste se dostali k východu, MUSÍTE projít podzemím.

Po zámku poletuje mnoho různých příšerek, které sice lovce nesnádí, ale když se ho dotknou, odhodí ho stranou. To je nepříjemně zvláště tehdy, stojí-li lovec na okraji propasti, nebo visí-li na laně. Když lovec spadne z větší výšky než asi jeden a půl obrazovky, přijde o jeden ze svých životů (pokud ovšem nespadne na bublinu). Počet zbývajících životů je znázorněn vedle bílé figurky v pravém rohu obrazovky. Jestliže se vám podaří někde v zámku tuto figurku najít a sebrat ji, přibydě vám jeden život navíc.

Lovec ale není zcela bezbranný. Může po nepřátelích střílet některou ze zbraní, které v zámku najde. V místnosti, ve které hru začínáte, leží první zbraň - prak. Další zbraně (luk, meč a pochodně) jsou v hradu rozmištěny pokaždé jinak. Lovec může mít u sebe maximálně tři zbraně. Ty, které má u sebe, vidíte v pravé horní části obrazovky. Jestliže má lovec u sebe více než jednu zbraň, používá při střelbě

tu, kterou sebral jako poslední.

Pokud se v podzemí dostanete do místnosti se stropem, ale bez podlahy, ve stropě je zaručeně lano. Když v takovém případě skočíte směrem ke stropu, zavěsíte se automaticky na lano. S jeho pomocí se můžete spouštět dolů. Jste-li na laně, hrozí nebezpečí, že z místa, v němž je lano ukotveno, může neočekávaně vypadnout špičatý kámen, který vám neudělá nic dobrého. Zkuste se na laně houpat, třeba vás kámen mine.

V podzemí najdete tři speciální strašidla, která stojí pod velkým krápníkem a hlídají vstup do další části podzemí. Na každé z nich platí jenom JEDNA URČITÁ zbraň:

STRAŠIDLO:

Šestinohý brouk

Rohatý čert

Démon mávající křídly

ZBRAŇ:

mečem

šípem vystřeleným z luku

pochodní

Hra je koncipována tak, že předtím, než uniknete, musíte zneškodnit všechna tři strašidla. V podzemí leží modré diamanty. Když se lovec některého z nich dotkne, zmodrá a po určitou dobu je nesmrtelný. (Zbývající doba nesmrtelnosti je zobrazena vedle nápisu GEMS v levé horní části obrazovky.) V některých podzemních místnostech narazíte na bahenní sopky, z nichž unikají bubliny plynu. Když na některou z nich vyskočíte, vynese vás nahoru. Ale pozor - příšerka, která se lovce dotkne, může ho srazit jak z lana, tak i z bubliny.

OVLÁDÁNÍ

Start hry:

'0'

Chůze doleva:

'Q'

doprava:

'W'

Skok:

'R'

Střelba:

'T'

Braní a odkládání zbraní:

'Space'

Pauza:

'Enter'

VISÍ-LI LOVEC NA LANĚ

Rozhoupnání doleva:

'Q'

doprava:

'W'

Natahování lana:

'E'

Zkracování lana:

'R'

Seskočení z lana:

'Caps Shift'

Nekonečný počet životů:

POKE 59376,0: POKE 59380,0

PINBALL (16K)

V této hře musíte pomocí pálek (flipperů) udržet ve hře kuličku létající po hrací

ploše a získat co nejvíce bodů. Body přibývají pokaždé, když se kulička dotkne různých cílů v hracím poli. Bodový zisk nezávisí přímo na tom, jak dlouho udržíte kuličku v hracím poli. Ke hře patří i to, že musíte zjistit, jak se mění vaše skóre po zasazení toho kterého cíle a jaké to má vedlejší efekty (písmena S,A,G,I,T,T,A,R,I,A,N, BONUS, atd.). Kulička je mimo hru, jakmile propadne mezi pálkami. K dispozici máte celkem pět kuliček. Po rozsvícení celého nápisu SAGITTARIAN (latinsky STŘELEC) získáte vždy jednu prémiovou.

OVLÁDÁNÍ

Začátek hry:	'Enter'
Prvotní odpálení kuličky:	'O' (je možno určit sílu odpálení)
Levý flipper:	'Q'
Pravý flipper :	'P'

TORNADO LOW LEVEL (48K)

Vaším úkolem je odstartovat s tryskovým letadlem, za letu posbírat pět kruhových cílů ze země, a potom jemně přistát. Jestliže tento úkol splníte, pokračujete v další fázi se stejným terénem, ale s obtížněji rozloženými cíli. Za letu se musíte vyhýbat budovám, telegrafnímu vedení, sloupům veřejného osvětlení, stromům a břehům (to když letíte pod úrovní pevniny). Navíc je váš úkol časově omezen. Vaše letadlo může letět jednou ze dvou rychlostí vlivem změny sklonu křídel.

V pravém horním rohu obrazovky je umístěn radar zobrazující vaše blízké okolí. Cíle, které musíte sebrat přízemním letem, jsou na radaru zobrazeny jako tečky. Pod radarem umístěné ukazatele udávají vaši výšku, množství paliva, počet zbývajících cílů a čas. Dále na obrazovce vidíte, kolik letadel ještě máte k dispozici (začínáte se třemi), skóre momentální a rekordní.

Kromě toho, že musíte přistát po splnění úkolu, je přistání nezbytné vždy, kdykoli potřebujete doplnit palivo nebo se podívat na mapu (tlačítko 'M'). Na mapě jsou cíle znázorněny červeně blikajícími čtverci.

Při přistávání musíte:

1. mít roztažená křídla (nižší rychlosť)
2. dosednout JEMNĚ
3. po dosednutí držet tlačítko 'Klesání', dokud letadlo nezastaví

OVLÁDÁNÍ

Začátek hry:	'3'
Start/změna rychlosti:	'X'
Stoupání:	'1'
Klesání:	'Q'
Zatáčení doleva:	'G'
doprava:	'H'
Mapa:	'M'

Fr. FUKA

Programová nabídka MIKROBÁZE

ZX Spectrum

DrMG

Na bázi známé kombinace programů GENS3 a MONS3 postavená úprava, která umožňuje např. jednodušší spolupráci mezi oběma částmi programu, odpadají starosti se studeňimi a teplými starty, lze měnit začátek pracovní oblasti, při disassemblování se monitor neptá na adresu, kam překlad uložit, ale sám si vyhledá konec zdrojového textu generátoru, uloží překlad za něj a upraví příslušné parametry generátoru, dále je přidáno tolik potřebné "pípání" tlačítek, průvodní texty jsou slovenské, přidaný modul provádí přepočty mezi různými číselnými soustavami atd. Původní funkce obou základních programů zůstávají zachovány. Doplněno dvěma svazky bohatého manuálu. DrMG je jedinou komplikací původního materiálu se zahraničním vzhledem k jeho určení pro průběžné doplňování znalostí assemblérů Z80 v návaznosti na didaktickou činnost Mikrobáze, směrovanou na její členskou základnu. Cena 124,- Kčs, poštou na dobírku včetně balení 135,- Kčs.

DIAPEN

Slovní procesor pro editaci textu v českém a slovenském jazyce. Název je složen ze dvou slov - PEN je dnes již mezinárodním označením mnoha druhů písátek, DIA je zkratkou slova diakritický (rozlišovací), které ve spojení se znaménky označuje čárky, háčky, tečky, kroužky apod. u písmen mnoha abecedy mnoha dalších jazyků (od azbuky po norštinu). Na rozdíl od všelijakých úprav anglických editorů pro editaci diakritických znamének dosahuje DIAPEN zvláštní úpravou toho, že všechny původní znaky ASCII kódů zůstávají zachovány a vůbec se nemění jejich pozice na klávesnici. Výhoda tohoto řešení je m.j. v tom, že na DIAPENU napsaná např. česká slova se na jiném editoru promítou nikoli jako změt nesrozumitelných znaků, ale budou u nich chybět jen dia-znaménka. Rovněž pro tisk českého textu z jiného editoru nebude třeba provádět žádné úpravy - text se vytiskne jen bez dia-znamének. Manuál DIAPENU bude obsahovat instruktáž provedení tisku písmen s těmito znaménky na tiskárnách, které mají buď grafický mód, nebo tzv. down-load do volné paměti tiskárny. Přímo na kazetě budou softwarové bloky pro práci s některými typy tiskáren a interfaců. DIAPEN bude obsahovat všechny funkce pro práci s textem, jak je tomu např. u Taswordu nebo Spectral Writeru, a některé funkce nové; ovládání tiskárny je rozšířeno. Obecně lze říci, že DIAPEN vyplňuje výraznou mezeru, která zeje v oblasti

editace češtiny a slovenštiny z klávesnic zahraničních mikropočítačů. Doplněno bohatým manuálem. Cena není dosud stanovena, protože program není dokončen.

/uB-PASCAL

Integrovaný systém umožňující editaci, překlad a provádění programů v jazyce PASCAL. Obrazovkový systém editoru pracuje se 64 znaky na řádce. Použitá verze jazyka PASCAL je velmi blízká mezinárodní normě ISO 7185 (úroveň 0) a implementacím DC-PASCALU na mikropočítačích IQ 151 a PP 01. Jazyk obsahuje řadu rozšíření. Překladač je navržen tak, aby byl vhodným prostředkem i pro výuku programování. Poskytuje detailní chybovou diagnostiku a možnost přísných běhových kontrol. Programy mohou pracovat na logické úrovni se soubory, které fyzicky vstupují nebo vystupují přes klávesnici, obrazovku, tiskárnu, magnetofon, microdrive. Přiložen přehledně zpracovaný manuál. Cena 194,- Kčs, poštou na dobírku včetně balení 205,- Kčs.

DATALOG

Svým uživatelským komfortem v mnoha směrech výrazně převyšuje obdobné databázové programy pro ZX Spectrum. Založení databanky a formátu výpisu všech zpráv a položek je snadné (řešeno přímým grafickým navrhováním formátu s průběžnou kontrolou jeho vzhledu na obrazovce) a velmi variabilní. To platí i pro provedení jakékoli změny nebo opravy. Uživatel je při práci s DATALOGEM veden jednoznačnou volbou funkcí z posloupnosti přehledných menu. Kterákoli položka zprávy může být vypisována ve formátu 64 nebo 32 znaků/ř. Novinkou, kterou uživatelé ZX Spectra ocení, je možnost dělení souborů dat databanky podle uživatelem stanoveného výběru s následným individuálním zápisem vybraných částí souborů na vnější paměťové médium. Tako vzniklé "dílčí soubory" mohou být do databanky načteny jak samy o sobě, tak i přičleněny k souboru v databance původnímu, tedy spojovány. Komunikace se záznamovými zařízeními je zajištěna příkazy Basicu, které jsou uživateli přístupné, přizpůsobitelné jakémukoli záznamovému zařízení. Dodávaná verze obsahuje příkazy pro magnetofon a microdrive. Přenos dat na tiskárnu neprobíhá pomocí funkce COPY, ale ve formě znakových kódů. DATALOG pracuje s českou a slovenskou abecedou, implementována jsou i jinojazyčná písmena, vyskytující se např. v příjmeních. Velmi detailně zpracovaný manuál DATALOGu má dvě části. První je určena běžným uživatelům, druhá poskytuje programátorům informace především o možnosti provedení změn některých parametrů DATALOGu. Cena 175,- Kčs, poštou na dobírku včetně balení 186,- Kčs.

mikROMkód

Velmi žádaný, kompletní přehled rutin ROMky ZX Spectra 48K (tedy i ZX Spectra+ a ROMky, která je funkční v módu 48K u nových verzí ZX Spectra 128K). Kazeta bude obsahovat jednoduché rutiny, které budou voláním subrutin ROMky vykonávat požadované funkce i díky možnosti vkládání různých vstupních parametrů do hlavních rutin. Jedná se tedy o obdobu známého programu Supercode, ovšem s tím, že struktura rutin bude zcela odlišná, funkčně variabilnější a bude se plně soustředit na využití rutin paměti ROM. Celé dílo bude korunováno plným, komentovaným assemblerovým výpisem

celých 16K ROMky. Pochopitelně nebude chybět ani popis hlavních programových rutin kazety. Oproti mnohým z vás známému originálnímu výpisu ROMky bude mikROMkód doplněn informacemi o možnostech práce s jejími střejšími částmi (především kalkulátorem, rutinami obrazovky, klávesnice, ovládáním kanálů, zvuku, tisku, atd.). Program mikROMkód se svým velice rozsáhlým manuálem stane nezbytností každému, kdo bude chtít plně využít schopnosti svého počítače - především znalcům assembleru mikroprocesoru Z80. Ale i stoupenci jiných jazyků budou moci využít znalostí, které jim mikROMkód poskytne. **Cena není dosud stanovena, protože program není dokončen.**

PLOŠNÍK

Se stane vítanou pomůckou každého konstruktéra - elektronika. S jeho pomocí lze snadno a rychle vytvářet návrhy plošných spojů, osazených až 100 obvodových prvků (včetně integrovaných obvodů). Jako vstupní parametry jsou do PLOŠNÍKU vkládány typy součástek, očíslovaná místa jejich spojů atd. Na výstupu je zpracován grafický návrh plošného spoje, který je možno dodatečně optimalizovat jak programově, tak přímo graficky na obrazovce. Výsledný návrh lze vytisknout na tiskárně s grafickým modelem nebo s pomocí definovaných znaků tiskárny (download). Uživatelé bez přístupu k tiskárně mohou použít cestu fotografické kopie obrazovky. **Cena není dosud stanovena, protože program není dokončen.**

KAREL

Tento populární programovací jazyk vám Mikrobáze nabízí hned ve třech provedeních pro tři různé mikropočítače. Z toho verze pro ZX Spectrum je zcela novou modifikací programu. Programový manuál se zabývá nejen programovacími povely, jeho rozsah je významně rozšířen o celou metodiku programování s tímto typem jazyka. Ve své objednávce nezapomeňte uvést, pro jaký typ počítače program objednáváte. Dále si krátce připomeneme základní charakteristiku KARLA.

KAREL je mikropočítačový program, který je současně zábavnou hrou i seriózní učební pomůckou. Pochází ze Stanfordské univerzity, kde byl původně koncipován jako předstupeň výuky programovacího jazyka Pascal. V naší implementaci je do jisté míry setřena jednostranná orientace na Pascal a přidání některých nových prvků činí z tohoto programu univerzální prostředek pro počáteční fáze výuky moderního programování.

Niklaus Wirth, autor programovacího jazyka Pascal, uvádí, že program - algoritmy + datové struktury. V systému KAREL jsou datové struktury potlačeny, což umožňuje snadnější chápání základních pojmu a postupů používaných při sestavování algoritmických struktur programů. Získané poznatky a dovednosti jsou pak využitelné ve většině ostatních programovacích jazyků.

KAREL má své opodstatnění i při přípravě k programování v jazyce Basic, který má nejširší uplatnění v oblasti mikropočítačů. Je holou skutečností, že Basic nemá

dostatek prvků podporujících tvorbu strukturovaných a modulárních programů. Kdo však zvládnu KARLA, má i v jazyce Basic předpoklady k vytváření účinných, pěsnečkové dokonalosti, že je nebude třeba programovat speciálními programovacími jazyky, ale algoritmizace je dovednost využitelná obecně, nejen při programování počítačů.

V našem programu je Karel jméno robota, který je nakreslen na obrazovce mikropočítače. Karel má na obrazovce svoje město ohraničené zdí a v tomto městě vykonává funkci dopravní služby. Může se přesouvat z křižovatky na křižovatku a ukládat i sbírat na křižovatkách dopravní kužely, značky.

Program KAREL pro mikropočítač je dělán tak, aby sám dával návod k další činnosti obsluhy; lze s ním pracovat, aniž by uživatel potřeboval jakoukoliv příručku. V případech, kdy pro stručnost není jeho pokyn jednoznačný, lze správný postup nalézt metodou pokusů a omylů. Přesto je vhodné, či spíše nutné doplnit práci s programováním Karla také vysvětlením základních pojmu strukturovaného a modulárního programování. K tomu slouží tištěný instrukční materiál.

Karlovi se dávají povely běžnými českými slovy. Pochopení nových poznatků proto není ztěžováno současným učením anglických slov. Karel je také úsložný robot, všechno, co si může domyslet, udělá nebo napiše sám. S formální stránkou svého učení v nejvyšší míře sám napomáhá. A tak se stává z trpělivého žáka ještě trpělivějším učitelem. (A pro zkušené programátory se z učitele stává zábavný společník!)

AMSTRAD/SCHNEIDER

TRAN-SP-AM

Oboustranný převodník formátů zápisu a čtení dat mezi počítači ZX Spectrum a Amstrad/Schneider. Program např. umožní, aby text zapsaný na kterémkoli z obou počítačů bylo možno načíst "do jeho kolegy" a jakkoli s ním dále pracovat. Převod se provádí na počítači Amstrad/Schneider. To znamená, že TRAN-SP-AM umožní vzájemnou komunikaci mezi držitelem obou typů počítačů, stejně jako těm z vás, kteří ze Spectra přecházíte na Amstrad, nabídne možnost převodu všech vašich textů zapsaných na Spectru na záznamový formát vašeho nového počítače. Součástí programu je modul, který umožní konverzi znakových kódů, pokud jí bude třeba. Pokročilejší uživatelské výpočetní techniky správně tuší, že převádět lze nejen texty psané na slovních procesorech, ale i jakékoli jiné (zdrojový text assembleru, databázové záznamy apod.). Převod se provádí na počítači Amstrad/Schneider. Obsluha programu je vedena logicky řazenými dotazy menu, je proto velmi jednoduchá. Pro uživatele, kterým je formát dat ještě trochu hádankou, je připojen informativní manuál.

Všechny programy budou distribuovány pouze na kazetách. **Cena není dosud stanovena, protože program není dokončen.**

Pokyny k objednávání programů

Samozřejmě, v platnosti zůstávají "pravidla hry" zveřejněná jak v Amatérském radiu (naposled v č. 5. ročníku 1985), tak v tiskovině s organizačními pokyny, kterou dostal každý, kdo projevil korespondenčním lístkem zájem o členství v Mikrobázi. Pro jistotu otiskujeme vzory vyplnění líce i rubu korespondenčního lístku k objednání programu z naší nabídky znova.

Rub lístku budete vyplňovat v řádcích 1, 5 a 15. Do řádku 1 napíšete OBJEDNÁVKA PROGRAMU, do řádku 5 označení (název) programu podle nabídky.

POZOR! Programy ještě nemají přesná katologová označení, v nichž budou v budoucnu zakódovány typy počítačů. Proto zatím označení programu na řádku č. 5 uvádějte i s udáním typu počítače, pro který program objednáváte. Příklad:

5. Diapen/Sinclair Spectrum

Odposlatel: <hr/> Ing. Jan Novák <hr/> Láblonecká 56 <hr/> Liberec <hr/> 4 6 0 0 1		1. OBJEDNÁVKA PROGRAMU 2. 3. 4. 5. TRAN-SP-AM/Schneider CPC 6128 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. <i>Moravský 21. 9. 1987</i>
MIKROBÁZE 520214/0134 (rodné číslo)	602. ZO Svatého Vojtěcha Vintrová 8 Praha 6 1 6 0 4 1	50 Kč
Vyhrazeno pro sluhové nálepky u odesítky v údaje pošty		

Slovo k náhodným čtenářům

Dostal se vám tento zpravodaj Mikrobáze do rukou a zaujala vás aktivita rozvíjená v programových a technických službách pro uživatele mikropočítačů? Redakce časopisu Amatérské radio jako iniciátor Mikrobáze a 602. ZO Svatého Vojtěcha v Praze 6 jako realizátor vás zvou k členství v několikatisícovém kolektivu zájemců o výpočetní techniku a její aplikace. Jako člen Mikrobáze Svatého Vojtěcha budete dostávat zpravodaj (v roce 1987 celkem pět čísel), budete moci využívat programových nabídek a dalších plánovaných služeb.

O bližší informace o celém komplexu služeb Mikrobáze a přihlašovací materiály je třeba požádat korespondenčním lístkem. Jeho líc vyplňte (zásadně strojem) podle vzoru na této straně, na rub napište (zásadně strojem) sdělení: "Mám zájem o členství v Mikrobázi", připojte datum a podpis. Pak už stačí vhodit lístek do poštovní schránky a čekat na podrobné informační a přihlašovací materiály Mikrobáze. Dostanete je obratem. I když se naším členem stanete až v průběhu roku, máme pro vás připraveny všechny Zpravodaje Mikrobáze vydané od ledna 1987.